

Beteckning: Rel C 6:V98

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Vad är viktigt i livet?
Några ungdomars värderingar

Birgit Ödén
Maj 1999

C-uppsats, 10 poäng
Religionsvetenskap

Religionskunskap C
Handledare: Stefan Myrgård

Sammanfattning

Fyrtioen nittonåriga elever vid Barn- och fritidsprogrammet, årskurs tre har svarat på frågan: Om du blir vår nya ledare, vilka viktiga levnadsregler ska vi ha om vårt gemensamma samhälle skall fungera? Svaren varierade men fem levnadsregler var viktigare än andra, nämligen:

-Man ska respektera andra människor.

-Man ska vara den man är.

-Du ska inte ljuga.

-Man ska inte stjåla.

-Du ska inte vara otrogen

Sju personer, elever i årskurs tre vid samma gymnasieprogram men i en senare årskull, har tolkat undersökningens resultat. Samtliga anser det troligt att nittonåringarna tycker detta. Att respektera andra, är den viktigaste levnadsregeln enligt ungdomarna. Denna regel utgör även en viktig grund för de övriga levnadsreglerna.

Enligt en teori av Ronald Inglehart, amerikansk sociolog, tenderar de värderingar man fått i ungdomsåren att finnas kvar i vuxenlivet. Jag har fått svar på vilka värderingar fyrtioen nittonåriga elever tycker är viktiga i dag och enligt Ingleharts teori kan de även vara morgondagens.

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	4
1.1 Syfte	4
1.2 Frågeställning	4
1.3 Metod	4
2. Ingleharts teori i ett sammandrag	6
3. Den skriftliga undersökningens resultat	8
4. Resultatet av intervjuerna	9
4.1 Intervjuer - sammanfattning	24
5. Diskussion	26
6. Källförteckning	29
Bilagor	
Bilaga 1. Samtliga svar från den skriftliga elevundersökningen	30
Bilaga 2. Samtliga frågor och svar vid intervjuer med sju elever	45

1. Bakgrund

Som gymnasielärare har jag daglig kontakt med ungdomar. Jag tycker mig ha märkt ett förändrat tänkande hos många ungdomar, ett tänkande som jag ibland känner är ”nytt”. Många tycker det är viktigt med personlig frihet, att få göra det” man känner för” och har lust med. Är det ett tecken på ökad individualism eller vad är det? Vilka värderingar har ungdomar idag? Jag är intresserad av att se om vi är på väg mot värderingsförändringar med en ny generation som lever i ett snabbt föränderligt samhälle. Enligt den amerikanska sociologen Ronald Inglehart, (Pettersson, 1998, sid. 23-46) kommer de värderingar man har fått i ungdomsåren att finnas kvar i vuxenlivet. Det betyder att de värderingar dagens unga har, kommer att råda i framtiden, i takt med att generationer avlöser varandra. Inglehart kallar sin teori, teorin om ”Den tysta revolutionen”. Ett sammandrag av Ingleharts teori redovisas på sidan tre. Som ett första led i en undersökning om hur framtidens värderingar kan te sig, vill jag ta reda på vilka värderingar dagens ungdomar har.

1.1 Syfte

Jag är intresserad av, närmare bestämt, ungdomars tankar om vad som är viktigt i livet. Har de några levnadsregler som de anser vara grundläggande för en gemensam samvaro i ett mångkulturellt samhälle? De värderingar de har idag kommer med stor sannolikhet att kvarstå när de blir äldre (Ingleharts teori). Hur kommer framtidens värderingar att se ut, när dessa ungdomar blir äldre och börjar påverka samhällsutvecklingen i högre grad?

1.2 Frågeställning

Min specifika fråga till de ungdomar som ingår i denna undersökning var:

Om du blev vår nya ledare, vilka viktiga levnadsregler ska vi ha om vårt gemensamma samhälle ska fungera bra?

1.3 Metod

I denna undersökning i två klasser vid Barn- och fritidsprogrammet har fyrtioen elever skriftligen svarat på min fråga. Undersökningen gjordes under våren 1998. Svaren från denna undersökning har jag bearbetat och kategoriserat efter innebörd. För att få ett hanterbart

material grupperade jag svaren och valde ut de fem mest förekommande svaren som angetts. För att få hjälp med tolkning av dessa fem svar, har jag gått vidare med undersökningen genom intervjuer med andra elever. Dessa elever studerar vid Barn- och fritidsprogrammet, årskurs tre. Syftet med intervjuerna har varit att fördjupa och klargöra innebörden i den skriftliga undersökningen resultat. Före intervjuerna kontaktade jag några elever som i år (1998) studerar vid Barn- och fritidsprogrammet, årskurs tre. Jag presenterade mitt material och frågade om de kunde tänkas vilja delta i denna undersökning. Jag redogjorde också för syftet med undersökningen, hur jag hade tänkt mig intervjun samt att intervjuerna var anonyma. Sju elever var villiga att delta i undersökningen.

Samtalen som bandades, varade ungefär 30 minuter per person. Inledningsvis förklarade jag återigen syftet med intervjun d.v.s. att se om nittonåringar tycker att de fem levnadsreglerna jag fick fram från undersökningen är rimliga. De sju personerna skulle alltså tolka svaren. Jag har också försökt att vara uppmärksam på den enskilde respondenten och samtalen har varit fria under huvudfrågorna, därför blir inte intervjuerna helt lik varandra. När jag har bearbetat intervjumaterialet har jag valt de delar som jag anser bäst belyser min fråga, nämligen hur man kan tolka dessa nittonåringars åsikter om vad som är viktigt i livet.

Jag väljer också att redovisa hela intervjun för att den intresserade eller kritiskt granskande läsaren skall kunna följa intervjuerna i sin helhet. Dessa bifogas som bilaga 2.

Jag beskriver också Ingleharts teori om ”Den tysta revolutionen” och använder hans teori vid analysen av undersökningens resultat.

2. Ingleharts teori i ett sammandrag

Ronald Inglehart, amerikansk sociolog, gjorde i början av 1970-talet en undersökning om ev. värderingsförändringar. (Pettersson, 1988, sid 23-46) Han fann att en värderingsförskjutning hade ägt rum i de västerländska samhällena. Inglehart menar att de västerländska samhällena sakta och i tysthet glider från ett materiellt tänkande, med fokus på materiellt välstånd och fysisk trygghet till ett postmateriellt tänkande, där man mer betonar livskvalitet i en vidare mening. Han kallar detta ”Den tysta revolutionen”, en revolution som sakta smyger fram i takt med att generationer avlöser varandra.

Enligt Inglehart tenderar andelen postmaterialister att vara högst i de länder som har haft en hög levnadsstandard under en lång följd av år. Goda materiella förhållanden under uppväxtåren leder till en högre andel med en postmaterialistisk inställning. Den gradvisa förändringen av västvärldens värderingssystem beror på att de postmaterialistiska efterkrigsgenerationerna med tiden ersätter de materialistiska samt att de hela tiden håller fast vid sina post-materialistiska värderingar.

Ingleharts förklaring till den tysta revolutionen:

1) Den ekonomiska utvecklingen efter 2:a världskriget:

Välfärdsutvecklingen efter andra världskriget har medfört att efterkrigsgenerationer i större utsträckning än tidigare generationer prioriterar postmateriella värden. Den värderingen har en tendens att hålla livet ut.

2) Behovsteorin eller ”knapphetshypotesen”:

Sannolikheten för att man skall prioritera materiella mål och ”trygghetsvärden” är större om man har vuxit upp under mindre tillfredställande materiell välfärd.

3) Socialisationshypotesen:

Innebär bl.a. att merparten av och framförallt kärnan i individens värderingssystem formas under barn och ungdomsåren. Sannolikheten för att man i något väsentligt avseende skall ändra sina grundläggande värderingar blir avsevärt mindre när man har kommit in i vuxenlivet och lämnat de formbara åren bakom sig.

Kommentar:

Ungdomsåren är, som jag ser det, förmodligen fler nu i slutet av 1900-talet än i tidigare generationer. En tänkbar orsak kan vara längre utbildningstid vilket medför att den formbara perioden i livet är längre i denna generation jämfört med föregående. Enligt Inglehart, (Pettersson, 1988, sid. 68-69) finns den största andelen post-materialister bland de högutbildade ungdomarna, tre post-materialister för varje materialist. Inglehart menar bl.a. att högre utbildning leder till intellektuell utveckling och att universitetsmiljön påverkar i en post-materialistisk riktning. Högre utbildning, enligt Inglehart, är också ett tecken på att man kommer från goda ekonomiska hemförhållanden.

Ingleharts socialisationshypotes använder jag som en utgångspunkt när jag analyserar elevsvaren, d.v.s. de värderingar ungdomarna har idag, behåller de sannolikt i vuxen ålder.

3. Den skriftliga undersökningens resultat

De flesta elever skrev ner tio levnadsregler som svar på min fråga. Dessa svar redovisas i bil. 1. I min granskning av materialet, såg jag att fem levnadsregler hade många anhängare. De fem viktigaste levnadsreglerna, enligt analysen av de fyrtioen ungdomarnas svar, (som anges i procent):

Man ska respektera andra människor. 71 %

Man ska vara den man är. 63 %

Du ska inte ljuga. 63 %

Man ska inte stjäla. 58 %

Du ska inte vara otrogen. 56 %

Elevernas svar skiljer sig i utformningen. Jag har sorterat in svaren med samma innebörd under ett enda påstående. T. ex. ”Man ska se lika på alla människor” och ”Du skall inte mobba andra” har samma innebörd som ”*Man skall respektera andra människor*”.

4. Resultatet av intervjuerna

För att få ytterligare synpunkter om undersökningens resultat har jag, som tidigare nämnts, intervjuat eller snarare, samtalat med sju elever. Inlednings- och avslutningsfrågan i samtalen var densamma: *Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att dessa fem levnadsregler är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?* Avsikten med detta var att jag ville veta om dessa sju elevers åsikter ändrats efter genomgång av undersökningens material.

Nedan följer delar av intervjuerna, varje fråga avslutas med en sammanfattning. För att ytterligare förenkla läsningen sammanfattar jag dessutom intervjuerna på en egen sida. Intervjumaterialet i sin helhet redovisas som en bilaga. Här vill jag citera Kjær Jensen: ”Problemet ligger i att omforma de ofta ändlösa intervjureferaten, observationsrapporterna osv. till ett koncentrat som likväl är så fylligt att det finns tillräcklig dokumentation för resultaten.” (Jensen, 1995, sid 43) Det är ett problem att hitta kärnan i öppna intervjuer men jag hoppas och tror att intervjusvaren är tillräckliga för att styrka undersökningens resultat. Frågorna är öppna vilket är helt naturligt eftersom jag vill veta vad intervjupersonerna tycker om undersökningens resultat, detta gör också svaren mer tillförlitliga. Pauseringar i intervjuerna markeras med tre punkter. I intervjuerna står **B** för Birgit, det vill säga jag och **P1** är person 1, **P2** är person 2 och så vidare.

Fråga 1.

Man ska respektera andra människor. Man ska vara den man är. Du ska inte ljuga. Man ska inte stjäla. Du ska inte vara otrogen.

B: *Man ska respektera andra människor. Man ska vara den man är. Du ska inte ljuga. Man ska inte stjäla. Du ska inte vara otrogen.*

Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att detta är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?

P1: Alla tycker nog inte det, men för några är det nog viktigast. Ljuga får man inte göra. Om man är otrogen är inte lika viktigt. Att vara rädd om kompisar är viktigt, att respektera.

P2: Ja, det tror jag.

P3: Ja, det är det väl.

P4: Ja, det gör jag.

P5: Ja, det tycker jag.

P6: Ja, för det är sånt som finns runt om en dagligen, som man berörs av.

P7: Ja, det stämmer rätt bra.

Sammanfattning:

Alla utom en tycker att det verkar rimligt att 19-åringar anser att dessa fem levnadsregler är det viktigaste att följa i samlevnad med andra, en person tror att inte alla tycker det men för några stämmer det nog.

Fråga 2.

Man ska respektera andra människor.

B: *Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad och respektera andra så som du själv vill bli respekterad. Hur menar de tror du?*

P1: Om jag är taskig mot någon. Inget fungerar om man inte respekterar varandra. Att ta någon för given, att den bara ska finnas där då jag behöver den. Då fattar ju den att hon/han bara duger när ingen annan finns där, då tycker jag att man inte respekterar varandra.

B: *Vad menar de med "Man ska respektera andra människor" tror du*

P2: Man ska vara schysst mot alla och inte prata skit om någon.

B: *Man ska respektera andra människor, vad menar de med det tror du?*

P3: Alla tänker olika, det måste dom få göra, man ska respektera alla oavsett hur man tycker och tänker. Fast om en del har helt sjuka värderingar så är det ju något fel. Man ska respektera alla oavsett åsikter. Men vadå, det finns ju folk som inte gillar invandrare, det klart gör dom inte det så är det väl så, men dom måste ändå respektera dom, om man säger, så tycker jag.

B: *Om vi går till den här rubriken: Man ska respektera andra människor, hur menar de då tror du?*

P4: Man ska kunna respektera varandra som man är.

B: *Jag läser upp underrubrikerna: Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad. Respektera andra så som du själv vill bli respekterad, man ska respektera att vi alla är*

olika med olika åsikter. Man ska respektera att vi är olika, svarta och vita. Hur menar de då tror du?

P5: Ja, om det är någon som snackar skit såhär så Man vill ju bli behandlad bra själv då måste man behandla andra så också. Man ska inte döma personer för hur de ser ut t. ex. Man ska inte döma ut människor.

B: *Då läser jag upp några underrubriker: Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad, man ska inte prata skit om andra. Du ska inte nedvärdera andra. Man ska respektera att vi alla är olika, svarta och vita. Hur menar de tror du?*

P6: Det är att man ska känna sig trygg och inte nedtryckt. Det skulle kännas hemskt att bli behandlad så, därför ska man behandla andra som man själv vill bli behandlad.

B: *Jag läser några underrubriker: Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad. Man ska inte prata skit om andra. Vara snäll mot varandra. Ingen ska känna sig mindre värd än någon annan. Du ska inte mobba andra. Man ska respektera att vi alla är olika med olika åsikter, man ska respektera att vi är olika, svarta och vita. Vad menar de tror du - att respektera andra människor?*

P7: Alla ska vara lika mycket värda alla ska få göra vad dom vill fast inom gränser.

B: *Gränser säger du, vad tror du för gränser?*

P7: Ja, man ska inte skada någon och inte vara elak. Inom moralgränser liksom, tror jag.

B: *Ja, ok alltså att respektera människor är viktigt?*

P7: Det är det viktigaste av allt, alla ska få vara som dom vill. Ok, man kan inte tycka om alla, men man ska försöka i alla fall. Inte tracka på någon i fall den inte tycker som mig. Om någon är dum så man har lust att ge den stryk får man ändå skärpa sig och gå därifrån.

Sammanfattning:

Intervjupersonerna var eniga om att levnadsregeln ”Man ska respektera andra människor” är mycket viktig. Motiveringarna är som följer: Det är mycket viktigt att respektera andra människor. Det innebär att inte var taskig mot någon eller att ta någon för given. Man ska vara schysst och inte prata skit om någon. Man ska respektera alla oavsett hur man tycker eller tänker, respektera varandra som man är. Man vill ju bli behandlad bra själv och då är det självklart att man måste behandla andra så också. Man ska känna sig trygg och inte nedtryckt.

Fråga 3.

Man ska vara den man är.

B: *Då tycker du också som de här 19-åringarna eller tror att det är viktigt att man inte försöker vara något man inte är utan man att man ska vara den man är ...*

P1: Hmm, ja så får dom andra acceptera en som man är. För jag kan ju inte vara kompis med någon som inte accepterar mig för den jag är, för jag vill ju inte ändra på mig för någon annan, utan om jag ändrar mig så är det för mig själv, för att jag ska må bättre. Jag är den jag är nu och då ska jag vara det. Det är viktigt för om man är någon som man tror att andra vill att man ska vara blir man olycklig själv. För jag vill inte vara någon annan än den jag är för att få folk att acceptera mig.

B: *Man ska vara den man är, hur menar de med det tror du?*

P2: Man ska göra vad man själv tycker är viktigt och inte bara göra vad alla andra tycker.

B: *Man ska vara den man är, det påståendet är du lite lurig på?*

P2: Ja, det är inte så enkelt.

B: *Kan det vara att man har en önskan att göra som man själv vill men i verkligheten blir det något annat?*

P2: Ja, precis.

B: *Är det viktigt att vara egen?*

P3: Ja, jag tycker det, en egen personlighet och en egen stil, man kan ju se på personens stil och tänka att den är säkert så ... man ska vara den man är och det kan man stå för.

B: *Ok, då kan du också hålla med om 19-åringarnas svar att man ska vara den man är? Att det är viktigt?*

P3: Ja, det tycker jag.

B: *Man ska vara den man är?*

P4: Mhh, men det är det många som inte är.

B: *Menar du att när man skriver att man ska vara den man är så är det en allmän önskan att få vara den man är men i verkligheten blir det något annat.*

P4: Ja, det tror jag.

B: *Om jag tolkar det här: Är det så, att man vill vara den man är men det är svårt att vara det, och det handlar mycket om vilket självförtroende man har?*

P4: Ja, så är det.

B: *Man ska använda sin tid till det man själv tycker är viktigt, i stället för att leva upp till omgivningens förväntningar. Stå för det du gör. Gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel, följ ditt hjärta, lyssna till det. Man ska inte försöka vara något man inte är. Lev för stunden och försök att få dina drömmar uppfyllda. Hur menar de då tror du?*

P5: Ja, att man ska lyssna till sig själv om man tycker att något är fel så ska man lyssna på sig själv och inte ta åt sig något.

B: *Är det viktigt att man ska vara den man är, tror du att de tycker det?*

P5: Ja, men i skolan kan man inte göra precis som man vill heller.

B: *Är det svårt att vara den man är tycker du?*

P5: Ja, jag tycker det, i skolan i alla fall. Det är så mycket förväntningar, man ska vara bra, man ska se ut på ett speciellt sätt, gärna smal. Men hemma eller med pojkvän kan man vara den man är.

B: *Lev för stunden och försök att få dina drömmar uppfyllda. Man ska använda sin tid till det man själv tycker är viktigt, i stället för att leva upp till omgivningens förväntningar. Stå för det du gör. Gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel. Följ ditt hjärta, lyssna till det. Man ska inte försöka vara något man inte är. Vad menar de med det tror du?*

P6: Kanske att man ska få ut så mycket som möjligt av livet och göra vad man själv vill göra istället för att göra det som andra tycker.

B: *Tycker du också att det verkar rimligt det här att man ska förverkliga sina drömmar och känna efter i sitt inre vad som känns rätt/fel att göra?*

P6: Mhh, men ibland kanske man måste göra saker som känns fel också, men det är enklare att få vara den man är,

B: *Man behöver inte fundera vilken person jag är idag ... utan man kan få vara den man är?*

P6: Ja, jag tycker det blir mer och mer nu, att folk visar vem de är.

B: *Ja, jag har också en känsla av det, varför är det så tror du? Går vi mot ett mer individualistiskt tänkande?*

P6: Ja, och jag tror också att det är inne att vara den man är.

B: *Tycker du att det är bra eller dåligt?*

P6: Jag tycker det är bra att man ska vara den man är och bli respekterad för det också, men det kan ju vara nån som är så för att alla kompisar är det.

B: *Ja, det kan man ju aldrig veta i och för sig, men grundtanken är bra.*

P6: Ja, det tycker jag också.

B: *Lev för stunden och försök att få dina drömmar uppfyllda. Tro på ditt eget omdöme och lita på vad du känner. Man ska använda sin tid till det man själv tycker är viktigt, istället för att leva upp till omgivningens förväntningar. Stå för det du gör. Gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel. Följ ditt hjärta, lyssna till det. Vad menar de med det egentligen?*

P7: Man ska vara sig själv och göra vad man vill och säga vad man vill och inte bry sig vad andra tycker. Men det är lätt att säga men ändå blir det ju gruppsyck och så.

B: *Är det här något önsketänkande? Man vill vara så här men ...*

P7: Man vill ju vara med den häftiga och tycka och tänka rätt saker. Det vill man ju annars blir man ju utanför, men man vill ju vara sig själv också, men har man dåligt självförtroende så är man ändå inte sig själv.

B: *Menar du att om man har ett bra självförtroende så har man större chans att få vara sig själv.*

P7: Hmm, eller om man liksom är stark i sig själv eller tror på sig själv och tror på det man säger och kan uttrycka sig så att folk förstår.

Sammanfattning:

Här skiljer sig svaren åt. Tre intervjupersoner håller med 19-åringarna och menar att man är den man är nu och då ska man få vara det. Det är viktigt att få vara den man är. En av dessa tre personer anser att det blir vanligare att folk visar vem de är, det är ”inne”. Fyra personer menar att man har en önskan att få vara den man är men i verkligheten blir det något annat. Orsakerna till det är att man vill vara en i gänget, höga förväntningar att man ska prestera resultat (skolan) och bristande självförtroende. Gruppsyck är en annan orsak till att det kan vara svårt att få vara den man är. Samtliga tycker alltså som 19-åringarna i undersökningen, att det är viktigt att få vara den man är men det finns många faktorer som utgör hinder för detta.

Fråga 4.

Du ska inte ljuga.

B: *Man ska inte ljuga inte ens vita lögnen, Hur kan man tolka det?*

P1: Att man inte ljugar, men vita lögnen är ju svårt också, för ibland vill man verkligen att folk inte ska veta någonting.

B: *Är det ungefär som någon skriver "Man ska vara ärlig så långt det går"*

P1: Ja.

B: *Vita lögner?*

P1: Vita lögner kan vara olika för olika personer.

B: *Beroende på vilken egen moral man har, kan man säga så?*

P1: Ja, det beror helt på vad man tycker är en vit lögn eller en helt ren lögn.

B: *Ja? Kan det vara svårt det här med: Du ska inte ljuga?*

P1: Ja det är det. Man tänker, nu ska jag aldrig mer ljuga men det går inte, men att man ska vara ärlig mot sina nära och kära det stämmer ju.

B: *Man ska vara ärlig så långt det går. Hur tror du att de menar då?*

P2: Ja, men en liten vit lögn här och där spelar väl ingen roll, det tycker inte jag. Jag har vita lögner.

B: *Vad är det då?*

P2: Ja, det man inte vet mår man inte illa av. Man säger inte som det är för att vara snäll. Nu beror det på vad det är självklart, förstår du?

B: *Att vara ärlig mot sina nära och kära. Vad kan de mena med det?*

P2: Ja, att man ska vara ärlig mot sina nära och kära.

B: *Då är det inga vita lögner?*

P2: Nä, nä, då är man ärlig.

B: *Det finns lite nyanser. Det står så här: Du ska vara ärlig så långt det går, hur kan man tolka det?*

P3: Om man vet sanningen och den personen frågar var det så, då kanske man inte vill säga sanningen för det är så himla taskigt, personen kan bli ledsen. Man kan säga det på ett lite bättre sätt. Inte ljuga, men liksom en vit lögn eller säga på ett bättre sätt eller man ska ju vara ärlig det ska man, men det kanske är hemskt att höra den riktiga sanningen.

B: *Man ska inte ljuga inte ens vita lögner, hur kan man tolka det?*

P3: Att man inte ska ljuga, men det beror på, det kan ju vara något skitelakt.

B: *Ärlig mot sina nära och kära, hur kan man tolka det?*

P3: Ärlig ska man nog vara.

B: *Man ska försöka vara ärlig så långt det går ... Hur kan man tolka det?*

P4: Ja, att man ska försöka vara helt ärlig, men ibland blir det en vit nödlögn.

B: *Man ska inte ljuga, inte ens vita lögner. Hur kan man tolka detta?*

P4: Det är solklart! Att inte ljuga någon gång.

B: *Man ska vara ärlig mot sina nära och kära. Hur kan man tolka det?*

P4: Är man inte ärlig så får man ju ofta skuld känslor, man mår dåligt.

B: *Du ska vara ärlig så långt det går. Hur kan man tolka det?*

P5: Ja, t.ex. hemma har jag ganska hårda regler. Då kan det bli en vit lögn om mamma frågar om jag druckit då säger jag bara lite men egentligen blev det mer.

B: *Inte ljuga inte ens vita lögner? Vad betyder det?*

P5: Alltid ärlig.

B: *Man ska vara ärlig så långt det går, hur ska man tolka det?*

P6: Kanske att man ska vara ärlig så långt det går men inte så ärlig att det sårar någon.

B: *Man ska vara ärlig mot sina nära och kära, varför tror du att de har skrivit så?*

P6: Man ska kunna säga allt till varandra om det är nära och kära, utan att de tar illa upp.

B: *Man ska inte ljuga inte ens vita lögner, kan man tolka det på något annat sätt än att man alltid ska tala sanningen?*

P6: Nej.

B: *Ärlig så långt det går, hur kan man tolka det?*

P7: Nä, men en del saker ska man inte berätta, jag tycker i alla fall det. Man kan inte gå och vara ärlig hela tiden. En del saker ska man hålla tyst om, saker som kan skada och göra folk ledsna. Såna saker som de inte har med att göra som det är bäst att de inte vet.

B: *Man ska vara ärlig mot sina nära och kära, hur menar de då?*

P7: Man ska vara ärlig mot dem som står en närmast.

B: *Man ska inte ljuga, hur kan man tolka det?*

P7: Ja, det betyder vad som står.

Sammanfattning:

Två intervju personer tolkar ”Du ska inte ljuga, inte ens vita lögner”, som att man inte ska ljuga men att det kan vara svårt att hålla, det kan ju vara något som sårar eller skadar någon. Fem personer tolkar svaret som det står, man ljuger inte. Att vara ärlig mot sina nära och kära betyder enligt intervju personerna att man inte ljuger, där handlar det om tillit och respekt. Att vara ärlig är alltså viktigt, men om sanningen sårar någon så kan det vara bättre med en vit lögn.

Begreppet vit lögn är enligt intervjupersonerna inte att ljuga, det är snarare ett sätt att undvika att sära någon i onödan.

Fråga 5.

Man ska inte stjäla.

B: *Hur ...*

P1: Man gör inte det! Men det är ju svårt det där överhuvudtaget det där med att stjäla men det är ju fel det är ju det. Alla vet att det är helt fel att stjäla. Men så tittar man ju på vad allt kostar. Men många snattar, mest tjejer - smink.

B: *Varför?*

P1: De har inte råd med smink, en mascara kostar 79 kronor det är för dyrt.

B: *Du menar, det är inte för att de är allmänt tjuvaktiga utan, det är för dyrt?*

P1: Nej, det är för att de inte har några pengar, det är många, en kompis till mig åkte dit för en månad sedan, då hade hon snattat smink i två, tre år.

B: *Man ska inte stjäla, tror du att det är så man tycker när man är i er ålder?*

P2: Ja, i och för sig, det verkar ju inte alla tycka då, med tanke på att man läser i tidningen att ungdomar snor bilar, men jag tycker att det är jätteviktigt.

B: *Där var det tydligt hur man menade, man ska inte stjäla ...*

P3: Mm, men jag tycker att det är värre om någon stjälar från en privatperson än i en affär t.ex. Jag menar inte att man ska men jag tycker det är värre om man tar från en kompis eller en plånbok som den kommer att sakna, än i en affär där ingen kommer att sakna.

B: *Men rent generellt menar du att man inte ska stjäla?*

P3: Nej det ska man inte göra men jag menar att det är värre om man tar från en person. Man ska absolut inte ta någonting.

B: *Hur kan man tolka?*

P4: Man ska inte stjäla punkt slut.

B: *Det spelar ingen roll var det är? Ett företag eller av en kompis?*

P4: Nej, man ska inte stjäla.

B: *Jag läser upp några underrubriker: Man ska inte ta från någon annan eller snatta. Man ska inte ta saker från andra. Du ska inte begå brott eller olagliga handlingar. Att inte ta någon kompis kille. Hur menar de här tror du?*

P5: Att man inte ska stjäla, det är viktigt.

B: *Finns det någon gång det är värre respektive lindrigare att stjäla?*

P5: Att stjäla är alltid fel, man gör inte det.

B: *Man ska inte göra inbrott hos andra. Att inte ta någon kompis kille. Du skall icke stjäla - Du ska inte vara pryltokig och ta av vänner, för då mister dom respekten för dig. Jag skulle också vilja att samhället inte bestod av inbrott och att stjäla utan att kunna ha saker ifred utan att vara rädd att någon ska ta det. Hur kan man tolka detta?*

P6: Jag tycker att man ska tolka det som det står, att man ska kunna ha sina saker i fred utan att någon tar det. Som nu i skolan så bryter de sig in i skåpen, så då måste man bära allt av värde. Det tycker jag är för jävligt. Om man är inne i biblioteket så kan man inte lämna sin biltelefon i väskan när man ska kopiera.

B: *Man ska inte stjäla, jag läser upp några underrubriker: Man ska inte ta från andra, jag skulle också vilja att samhället inte bestod av inbrott och att stjäla utan att kunna ha saker ifred utan att vara rädd att någon ska ta det. Att inte ta någon kompis kille. Du ska inte vara pryltokig och ta av vänner, för då mister dom respekten för dig. Hur ska man tolka det här?*

P7: Ja, man ska vara ärlig och inte ta saker.

Sammanfattning:

Man kan enligt intervjupersonerna inte tolka detta som något annat än att man inte ska stjäla. En person tyckte att det är värre att stjäla från någon person än i en affär. (Du ska inte ta från dina vänner). En person anser att snatteri inte behöver betyda stöld.

Fråga 6.

Du ska inte vara otrogen.

B: *De som har svarat har inte gjort några avvikelser det enda är man ska inte vara otrogen mot sin partner och man ska inte vara otrogen mot sin älskade, är det samma sak tycker du?*

P1: Ja, det tycker jag. Ju mer man tycker om personen, desto viktigare med trohet. En kompis puss är ok, men en kyss t.ex. är otrohet. Har man varit tillsammans länge är det viktigt med trohet. Det handlar om att respektera varandra.

B: *Tror du att det är viktigt för 19-åringar?*

P2: Ja, det tror jag. Det är jätteviktigt!

B: *Varför då?*

P2: Det är det bara det. Det är viktigt. Det är ju en självklarhet egentligen.

B: *Kan det kopplas ihop med att man har respekt för varandra?*

P2: Ja, absolut!

B: *Då har man skrivit så här: Man ska inte vara otrogen mot sin älskade. Man ska inte vara otrogen mot sin partner. Du ska icke begå äktenskapsbrott. Kan man tolka det som att det är viktigt i den här åldern.*

P3: Det är det väl jämt. Inte när man är tio år men sen ... man ska absolut inte vara det. Det är skithemskt ...

B: *På vilket sätt är det skithemskt?*

P3: Ja, men då skulle man känna sig jag menar nä usch vad hemskt ...

B: *Har det något med respekt att göra?*

P3: Ja, det har det ju, det handlar om att lita på varandra. En del personer tycker att det är viktigare än andra.

B: *Jag läser upp underrubrikerna: Man ska inte vara otrogen mot sin älskade. Man ska inte vara otrogen mot sin partner. Du ska icke begå äktenskapsbrott. Tror du att de tycker att det här är ...?*

P4: Ja, det är viktigt, är det så att man vill vara otrogen så kan man göra slut först.

B: *Det står så här: Man ska inte vara otrogen mot sin älskade. Om man har en partner ska man vara den trogen. Tror du att de tycker att det är viktigt?*

P5: Ja, det är viktigt att inte vara otrogen för då kan man inte lita på varandra, om det skulle hända. Man respekterar inte varandra.

B: *Man ska inte vara otrogen, är det viktigt tror du?*

P6: Ja, det har ju också med förtroende att göra. Man kanske anförtror sig mycket åt den då sjunker ju förtroendet också.

B: *Du ska inte vara otrogen är det många som har skrivit, här är några underrubriker: Man ska inte vara otrogen mot sin älskade. Man ska inte vara otrogen mot sin partner. Du ska icke bryta ett äktenskap, du ska hålla vad du lovar, och tänk dig för innan du säger något.*

P7: Men det beror ju på vilka gränser man har där också, det beror ju på vad man har kommit överens om i förhållandet. Om man träffas en gång i veckan och inte pratar med varandra emellan, då är det ganska fritt tycker jag.

B: *Du menar om förhållandet är ganska löst, man har inte lovat någonting ... ?*

P7: Ja, precis då är det ju på ett annat sätt men har man sagt så här: Vi ska vara tillsammans jättelänge och ... då ska man vara trogen. Men det är ju också i och för sig ... man kan ju rå för det ... men jag menar om man är otrogen så kanske det inte är så bra i det förhållandet man har. Men man kan ju ha en kompis också, en som man har kompissex med, då tycker jag inte att det är lika viktigt att vara trogen.

B: *Ok, men det du säger är, om man lovar varandra eller har sagt att det är vi som ska vara tillsammans, då ska man vara trogen?*

P7: Ja, då ska man inte vara med någon annan.

B: *Menar du, när man har tillit till varandra och respekterar varandra, då är det uteslutet med otrohet?*

P7: Ja, men om det är så, så är man ju inte otrogen heller, då ska man ju vara så pass kär att man inte vill vara otrogen. Men om man vill vara otrogen så är det bättre att göra slut på det gamla först, för att sedan starta ett nytt förhållande.

Sammanfattning:

Samtliga var överens om att 19-åringarnas åsikt om att man inte ska vara otrogen är mycket viktigt. Det handlar om att respektera varandra och att kunna lita på sin partner.

Fråga 7.

Man ska respektera andra människor. Man ska vara den man är. Du ska inte ljuga. Man ska inte stjäla. Du ska inte vara otrogen.

B: *Den här sammanställningen, de fem svaren, tror du att de är det viktigaste för 19-åringar?*

P1: Ja, det är ju hela ens tillvaro, det är dem man lever efter. Man ska inte göra det, det får man göra och jag är ju den jag är. Det är ju dom man lever efter även om man inte tänker på det.

B: *Jag tyckte det var lite konstigt att inte fler hade skrivit du ska inte döda men efter att ha tänkt ett steg till så kanske det är så att om man tycker att det är viktigt att respektera varandra så kanske man tycker att det är självklart att inte döda någon?*

P1: Ja, det är självklart, det finns i en, det har alltid funnits där. Det är utanför ens natur att folk går och dödar varandra. Det är ju dom där fem som finns i ens tillvaro, man ljuger inte, man stjälar inte och respekterar varandra och sig själv.

P2: Ja, i och för sig hör de ihop en del men ...

B: *Vilka hör ihop tycker du?*

P2: Du ska inte ljuga och du ska inte vara otrogen.

B: *Skulle man kunna nöja sig med fem levnadsregler för att kunna leva tillsammans i ett samhälle, tycker du?*

P2: Ja, jag kommer inte på något som skulle kunna tilläggas. Det låter vettigt helt klart.

B: *Vilket är viktigast?*

P2: Att man ska respektera varandra. Det hör ju ihop med, typ inte ljuga, då respekterar man varandra och om man är otrogen då respekterar man inte varandra. Det går ju in i allihop.

B: *Menar du, om man har respekt för andra och sig själv så skulle man inte hamna i sådana situationer?*

P2: Precis. Det var det jag försökte få fram.

P3: Ja, det första tycker jag är jätte viktigt, att man ska respektera varandra. Allting bygger på det. De andra sakerna är också viktiga, men för att samhället ska fungera så måste det första fungera. För om man respekterar är man ju t.ex. inte otrogen.

P4: Ja, det är viktiga punkter men att respektera varandra är grundstenen.

B: *Skulle ett samhälle kunna fungera om man följer detta?*

P4: Ja det tror jag.

B: *Är det något du saknar?*

P4: Nej, det viktigaste är att lita på varandra och ha respekt för varandra.

P5: Ja, det tycker jag.

B: *Är det något som du tycker inte finns med här?*

P5: Att försöka umgås, inte bara vara i små grupper, då blir det mycket skitsnack.

B: *Vad skulle det leda till då, tror du?*

P5: Bättre gemenskap. Det skulle inte bli så mycket skitsnack, man skulle kunna träffas mer på fritiden, inte bara sitta hemma och ha det trist. Killar och tjejer skulle umgås mer som kompisar också. Man skulle försöka få ihop sammanhållningen i skolan så att man från Ort 1 kunde umgås med dom från Ort 2. Att kunna åka på fest i Ort 3 - men det går ju inte eftersom alla har sina revir.

P6: Ja, det är självklara saker, det har man ju fått med uppfostran hemma Allt bygger på den första levnadsregeln, att respektera.

P7: Ja, det tycker jag, men det är nog också att man tycker nog det där men det kan vara svårt att leva upp till det. Man vill att det ska vara så men i verkligheten blir det något annat.

B: *Det är ett ideal man sätter upp här?*

P7: Ja, ja, precis.

B: *I verkligheten visar det sig att det inte är så enkelt?*

P7: Ja, men det är det med alla regler, alla regler går inte att följa. Men man ska ju leva upp till dem, man ska ju göra vad man själv tycker.

B: *Kan det då vara klokt att ha sådana här regler?*

P7: Ja, då finns det ju hos en ändå, utan att man går och tänker på det hela tiden. Då kanske man inte bara går och tar en cykel. Men får man lära sig att du ska ta saker då är det ju lättare att ta. Man ska ju ha regler, men man ska ju inte gå runt och tänka på dem hela tiden ... Vad står det om det där då ... man ska göra vad som känns bra just då, men reglerna finns ju hos en hela tiden ändå.

B: *Om du skulle välja, vilken är den viktigaste då tycker du?*

P7: Att man ska respektera, tycker jag. Man ska respektera andra, dom får tycka vad dom vill. Att man ska bli respekterad även om man tycker olika. Man ska försöka bli av med fördomar och förutfattade meningar. Man kan ju ha hört att någon är dum, men när man börjar prata visar det sig att den personen inte är dum! Utan jättetrevlig! Om man då inte hade pratat med den personen, då hade man ju gått och trott att den personen var dum. Men det är många som inte vågar ... det är bra att ha någon att skylla på, man behöver det ... något som inte är som man vill.

B: *Någon att ha som en soptunna?*

P7: Ja, något att skälla på, det var hans fel eller det är deras fel att det ser ut så här nu ...

B: *Ja, det är kloka ord det här, hur skulle det vara om man hade det första här: Att man ska respektera varandra, då kanske andra godheter kunde komma av det?*

P7: Ja, för om man har respekt för alla då tar man ju kontakt med alla. Om man har respekt då kanske man kan övervinna sin rädsla och ta kontakt och försöka ta reda på hur det är.

Sammanfattning:

Samtliga anser det troligt att 19-åringarna tycker detta. Att respekten för andra är det viktigaste, allt det andra bygger på det första. En person menar att det kan vara svårt att leva upp till dessa levnadsregler men har man dem i "bakhuvudet" kan det var lättare att ta rätt beslut.

4.1 Sammanfattning Intervju med sju elever

Fråga 1.

Man ska respektera andra människor. Man ska vara den man är. Du ska inte ljuga. Man ska inte stjäla. Du ska inte vara otrogen.

Alla utom en tycker att det verkar rimligt att 19-åringar anser att dessa fem levnadsregler är det viktigaste att följa i samlevnad med andra, en person tror att inte alla tycker att de är de viktigaste levnadsreglerna, men för några stämmer det nog.

Fråga 2.

Man ska respektera andra människor.

Intervjupersonerna var eniga om att levnadsregeln ”Respektera andra ...” är mycket viktigt. Motiveringarna är som följer: Det är mycket viktigt att respektera andra människor. Det innebär att inte vara taskig mot någon eller att ta någon för given. Man ska vara schysst och inte prata skit om någon, man ska respektera alla oavsett hur man tycker eller tänker, respektera varandra som man är. Man vill ju bli behandlad bra själv och då är det självklart att man måste behandla andra så också. Man ska känna sig trygg och inte nedtryckt.

Fråga 3.

Man ska vara den man är.

Här skiljer sig svaren åt. Tre intervjupersoner håller med 19-åringarna och menar att man är den man är nu och då ska man få vara det. Det är viktigt att få vara den man är. En av dessa tre personer anser att det blir vanligare att folk visar vem de är, det är ”inne”. Fyra personer menar att man har en önskan att få vara den man är men i verkligheten blir det något annat. Orsakerna till det är att man vill vara en i gänget, höga förväntningar att man ska prestera resultat (skolan) och bristande självförtroende. Gruppsyck är en annan orsak till att det kan vara svårt att få vara den man är. Samtliga tycker alltså som 19-åringarna i undersökningen, att det är viktigt att få vara den man är men det finns många faktorer som utgör hinder för detta.

Fråga 4.

Du ska inte ljuga.

Två intervjupersoner tolkar ”du ska inte ljuga, inte ens vita lögnen”, som att man inte ska ljuga men att det kan vara svårt att hålla, det kan ju vara något som sårar eller skadar någon. Fem personer tolkar svaret som det står, man ljugar inte. Att vara ärlig mot sina nära och kära

betyder enligt intervjupersonerna att man inte ljugar, där handlar det om tillit och respekt. Att vara ärlig är alltså viktigt, men om sanningen sårar någon så kan det vara bättre med en vit lögn. Begreppet vit lögn är enligt intervjupersonerna inte att ljuga, det är snarare ett sätt att undvika att såra någon i onödan.

Fråga 5.

Du ska inte stjäla.

Man kan enligt intervjupersonerna inte tolka detta som något annat än att man inte ska stjäla. En person tyckte att det är värre att stjäla från någon person än i en affär. (Du ska inte ta från dina vänner). En person anser att snatteri inte behöver betyda stöld.

Fråga 6.

Du ska inte vara otrogen.

Samtliga var överens om att 19-åringarnas åsikt om att man inte ska vara otrogen är mycket viktigt. Det handlar om att respektera varandra och att kunna lita på sin partner.

Fråga 7.

Är det rimligt att 19-åringar tycker att dessa fem levnadsregler är det viktigaste?

Samtliga anser det troligt att 19-åringarna tycker detta. Att respekten för andra är det viktigaste, allt det andra bygger på det första. En person menar att det kan vara svårt att leva upp till dessa levnadsregler men har man dem i "bakhuvudet" kan det var lättare att ta rätt beslut.

5. Diskussion

Jag har i denna undersökning fått svar på den fråga jag ställde till nittonåringar:

Om du blir vår nya ledare, vilka viktiga levnadsregler ska vi ha om vårt gemensamma samhälle skall fungera?

Fem levnadsregler var viktigare än andra, nämligen:

- *Man ska respektera andra människor.*

- *Man ska vara den man är.*

- *Du ska inte ljuga.*

- *Man ska inte stjäla.*

- *Du ska inte vara otrogen*

Sju personer har tolkat undersökningen resultat och samtliga anser det troligt att nittonåringarna tycker detta. Respekten för andra är det viktigaste, allt det andra bygger på det första. En person menar att det kan vara svårt att leva upp till dessa levnadsregler men har man dem i ”bakhuvudet” kan det vara lättare att ta rätt beslut.

Materialet håller således vid granskning. Jag tycker att undersökningen visar att dessa ungdomar har en tro på människans inneboende känsla för vad som krävs i samlevnad med andra. Att respektera andra var det absolut viktigaste, och som mina intervjupersoner sade, allt bygger på att man respekterar varandra. Att visa varandra trohet, att inte ljuga och stjäla samt att få vara den man är handlar också om respekten för varandra. I vårt mångkulturella land med religionsfrihet tycker jag att dessa allmänt hållna levnadsregler räcker för att skapa ett fungerande samhälle. Att respektera andra och att vara den man är är viktigt för ungdomar idag och enligt Ingleharts teori kommer dessa värderingar att bestå livet ut. Det kommer att innebära, som jag ser det, en ökad tolerans för människors olikheter och större möjligheter för gemene man att få vara den man är d.v.s. individen står tydligare i centrum. Därmed inte sagt att jag har uppfattat svaren som en tilltagande egoism, snarare en ökad tilltro till den egna förmågan att klara ett liv tillsammans utan att alla måste tänka och agera lika. Jag tycker att undersökningens resultat ger mig hopp inför framtiden. Dessa ungdomars värderingar, tro vad du vill, var den du är och respektera andras tro och varande anser jag vara en god grund att stå på i samlevnad med andra. Det hade dock varit intressant att jämföra detta resultat med en äldre generations värderingar, för att se om det finns några skillnader mellan dagens och gårdagens ungdomar.

Liknande resultat i andra studier stödjer mina slutsatser. En sådan undersökning är Ivars Jegers och Mats Lindgrens *"Morgondagens värderingar."* (Jegers och Lindgren, 1992) Författarna pekar på Ingleharts teori om "Den tysta revolutionen", nämligen att de grundläggande värderingarna man skaffar sig under uppväxten består livet ut.

Jegers och Lindgren vill veta hur morgondagens svenska värderingar ser ut och med Ingleharts teori som grund studerar de dagens unga med en enkätstudie bland 20-25 åringar, 91/92. Studien bygger på 1200 slumpvis utvalda 20-25åringars svar. (500 svarade) Jegers och Lindgrens undersökning visar bl.a. på följande resultat:

- Ungdomar vill synas och höras, ingen vill vara en "dussinmänniska".
- Ungdomar vill ha hem och familj.
- Majoriteten väljer livsmiljö och bostadsort framför chansen till ett bra jobb.
- Många uppfattar sig som aktiva "görare".
- Vidsynthet, tolerans och respekt för andra är något denna grupp sätter högt. Detta innebär också förväntan om tolerans och respekt för egna idéer, åsikter och stilar. Att låta sig stängas in på t.ex. en arbetsplats med alltför lågt i tak är ytterst få beredda att göra.
- Stark tro på människan och hennes möjlighet att påverka sin situation och tidens gång.
- Optimistisk människosyn.

En annan undersökning har Gunhild Hammarström gjort i *"Värdeförändring och kontinuitet i tre generationer"*. (Hammarström, 1993) Syftet med undersökningen är att studera i vilken utsträckning värdeskillnader och likheter i tre generationer tillhörande samma familj är knutna till samhällsförändringar eller till individen. Hammarström ansluter sig till Ingleharts teori, i ett föränderligt samhälle uppstår olikheter mellan generationer på grund av deras skilda uppväxtvillkor och generationserfarenheter. Förändringar på samhällsnivå medför värdeförändringar på individnivå. Värdeförändringen består i att en generation med tiden ersätts med en yngre. Värdeförändringar i samhället är ett resultat av generationsskiften.

Hammarströms undersökning visar att:

- Inom familjen och i samhället har betoningen av värdet "att tro på den egna förmågan" ökat på bekostnad av Jantelagens "att inse att man inte är förmer än andra".
- Familjen värderas högt oavsett generationstillhörighet.

- Det finns ett visst stöd för en ökande betoning av personlig utveckling i stället för socialt erkännande i den yngsta generationen - den kvinnliga delen.
- Värderingen ”att bli en vis människa” hänger samman med hög utbildning och ”att leva ett bekvämt liv” hänger samman med låg utbildning.

Vid jämförelse mellan de tre generationerna menar Hammarström att det snarare är fråga om en värdeförskjutning än värderingsförändringar. En möjlig orsak till att värdeförändringar inte ägt rum på det sätt som antagits är att den svenska befolkningen har haft en kulturell och historisk gemenskap. I stora drag har vi haft en gemensam historia, ekonomiskt och socialt. Hit hör också en relativt enhetlig skolutbildning på basnivå i landet. Men den ökande differentieringen kan utgöra ett tecken på att denna kulturella homogenitet håller på att minska.

Dessa tre undersökningar, d.v.s. även min egen, vilar på Ingleharts teori ”Den tysta revolutionen”. Jegers och Lindgren, anser att värderingsförändringarna är betydande. Hammarström anser att det snarare är värdeförskjutningar och menar att det kan vara på grund av att vårt samhälle har varit homogent. Framtiden får utvisa vilka förändringar det kan bli. Jag har fått svar på min fråga, och de levnadsregler dagens nittonåringar tycker är viktigast kan också vara morgondagens.

Jag anser att dessa ungdomars värderingar mycket väl kan utgöra en stabil plattform i ett mångkulturellt samhälle. Den viktigaste levnadsregeln ”Att respektera andra” är också som jag ser det, grunden för ett fungerande samhälle med många olika individer. Jag tycker också att denna undersöknings resultat visar att ungdomar är kloka, samtidigt som jag inser svårigheten att verka tillsammans med dessa ungdomar, de är alla individer och inte ett kollektiv med gemensamma attribut. En utmaning, men jag är beredd, för jag vill gärna leva i ett samhälle där respekt för varandra är den viktigaste levnadsregeln.

6. Källförteckning

Alan Bryman (1997) *"Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning"* Studentlitteratur, Lund.

Thorleif Pettersson (1988) *"Bakom dubbla lås. En studie av små och långsamma värderingsförändringar"* Institutet för framtidsstudier.

LM. Holme och B.K. Solvang (1997) *Forskningsmetodik, om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Studentlitteratur, Lund.

Rolf Ejvegård (1993) *Vetenskaplig metod.* Studentlitteratur, Lund.

Gunhild Hammarström (1993) *"Värdeförändring och kontinuitet i tre generationer"* Almqvist & Wiksell International, Stockholm.

Kjær Jensen, M (1995) *Kvalitativa metoder för samhälls- och beteendevetare.* Studentlitteratur, Lund:

I. Jegers och M. Lindgren (1992) *Morgondagens värderingar. För dig som tänker vara med bortom sekelskiftet.* Konsultförlaget AB.

Bilagor

Undersökningens resultat - samtliga elevsvar

Elevintervjuer - Samtliga i helhet.

Bilaga 1. Samtliga svar från den skriftliga elevundersökningen

Person 1

1. Tro på ditt eget omdöme och lita på vad du känner.
2. Man ska i varje fall försöka att få en dag ledig, så att man kan ägna sig åt sin familj.
3. Man skall visa respekt för sin mamma och pappa. Det är ju trots allt dom som har fött upp en.
4. Du skall icke dräpa.
5. Du ska inte vara otrogen.
6. Var glad för dom saker du har, istället för att tråna efter andras.
7. Du skall vara ärlig mot dig själv och andra.
8. Lev för stunden och försök att få dina drömmar uppfyllda.
9. Uppträd mot andra så som du vill att dom skall uppträda mot dig.

Person 2

1. Du ska inte döda.
2. Du ska inte ljuga.
3. Du ska inte vara otrogen.
4. Du ska inte glömma din familj.
5. Du ska vara glad för det du har.
6. Du ska vara rädd om dina kompisar.
7. Du ska vara snäll mot din kropp.
8. Du ska behandla andra som du vill bli behandlad själv.
9. Du ska inte stjäla.
10. Du ska inte använda droger.

Person 3

1. Du ska vara snäll och förstående mot din nästa.
2. Du ska inte dräpa.
3. Du ska inte vara otrogen.
4. Du ska inte slåss och bråka.
5. Du ska inte stjäla.
6. Du ska inte ljuga.
7. Du ska kunna förlåta.

8. Du ska ge beröm.
9. Du ska vara snäll mot djuren.
10. Du ska vårda naturen.

Person 4

1. Du ska inte ljuga.
2. Inte vara otrogen.
3. Inte aga barn.
4. Respektera de äldre - de är visare.
5. Inte stjäla.
6. Inte smutskasta någon.
7. Ge varandra beröm.
8. Inte dräpa.
9. Inte skryta.
10. Inte skaffa barn om du inte kan ta ansvar.
11. Inte göra abort.

Person 5

1. Du ska inte döda.
2. Du ska inte glömma din familj.
3. Du ska vara rädd om dina kompisar.
4. Du ska vara glad för det du har.
5. Du ska inte ljuga.
6. Du sak behandla andra som du vill bli behandlad själv.
7. Du ska vara snäll mot din kropp.
8. Du ska inte vara otrogen.
9. Du ska inte stjäla.
10. Du ska inte använda droger.

Person 6

1. Du ska inte döda.
2. Du ska inte stjäla.
3. Du ska inte mobba andra.
4. Du ska inte ta droger.

5. Du ska inte vara otrogen.
6. Du ska tänka på dina medmänniskor.
7. Du ska inte ljuga.
8. Du ska dela med dig.
9. Du ska inte döma ut dina medmänniskor innan du lär känna och prata med dem.
10. Du ska inte underskatta dina medmänniskor.

Person 7

1. Du ska inte döda.
2. Du ska ta väl hand om din familj.
3. Så som du själv vill bli behandlad ska du behandla andra.
4. Du ska inte stjäla.
5. Du ska inte sörja det du saknar utan glädjas åt det du har.
6. Du ska inte prata illa om andra människor.
7. Du ska inte vara otrogen.
8. Du ska inte vittna falskt.
9. Skjut inte upp till morgondagen det som kan göras idag.
10. Du ska vara rädd om din kropp och din själ.

Person 8

1. Man ska inte dräpa.
2. Man ska inte stjäla.
3. Man ska inte vara otrogen.
4. Man ska inte bruka våld.
5. Man ska vara ärlig.
6. Man ska bemöta andra så som man vill bli bemött själv.
7. Du ska inte missbruka andras förtroende.
8. Man skall värna om naturen och dess framtid.
9. Uppskatta det du har istället för att tråna efter det du inte har.
10. Du ska inte förtränga dina känslor.

Person 9

1. Man ska inte stjäla.
2. Man ska inte döda.

3. Man ska inte ljuga.
4. Man ska behandla alla lika.
5. Man ska inte ta droger.
6. Man ska ställa upp på andra människor.
7. Man ska tycka som man vill och andra ska också få ha sin egen åsikt.
8. Man ska vara snäll.
9. Man ska ställa allt till rätta.
10. Man ska leva sunt.

Person 10

1. Du skall inte missbruka andras förtroende.
2. Du skall inte förtränga dina känslor.
3. Du skall visa dina känslor för den du älskar.
4. Du skall behandla djuren som dina medmänniskor.
5. Du ska vara trogen mot den du älskar.
6. Du ska vara rädd om din familj.
7. Du ska vara rädd om dina vänner.
8. Du ska visa din uppskattning.
9. Du ska visa hänsyn åt miljön och naturen.
10. Du ska leva och ha roligt medan du är ung.

Person 11

1. Man ska inte döda.
2. Man ska inte ljuga, inte ens vita lögner.
3. Man ska inte svika.
4. Man ska acceptera sig själv och inte vara avundsjuk på andra.
5. Man ska inte snacka skit bakom någons rygg.
6. Man ska inte slåss.
7. Man ska alltid vara tacksam för det man får.
8. Man ska inte vara otrogen.
9. Man ska inte ta från någon annan eller snatta.
10. Man ska inte muta eller hota.

Person 12

1. Man ska inte döda någon annan människa.
2. Man ska behandla och respektera andra så som man vill bli behandlad och respekterad själv
3. Man ska styra sitt eget liv och inte låta någon annan göra det.
4. Man ska använda sin tid till det man själv vill och tycker är viktigt, istället för att leva upp till omgivningens förväntningar.
5. Man ska inte vara otrogen.
6. Man ska få tro och tillhöra den religion man vill.
7. Man ska inte missbruka andras förtroende.
8. Man ska inte ljuga.
9. Man ska inte stjäla.

Person 13

1. Inte döda.
2. Rättvis
3. Inte uppträda kaxigt.
4. Inte vara avundsjuk.
5. Inte stjäla.
6. Vara glad, trevlig.
7. Göra mitt bästa.
8. Vara rädd om mina kompisar.
9. Ställa upp för den som behöver hjälp.
10. Stå för det man tycker.

Person 14

1. Man skall inte ljuga och gå bakom ryggen på sina vänner.
2. Man skall inte mörda och misshandla andra människor.
3. Man skall inte stjäla.
4. Man skall inte vara otrogen.
5. Man skall inte ha begär till sina kompisars pojkvänner.
6. Man skall aldrig slå ett barn.
7. Man skall aldrig slå ett oskyldigt litet djur.
8. Man skall inte vara dum mot sina föräldrar.

9. Man skall inte försöka vara något man inte är.
10. Man skall försöka vara en bra förebild.

Person 15

1. Du skall inte döda.
2. Du skall inte fördöma.
3. Du skall respektera dina medmänniskor.
4. Du skall icke stjäla.
5. Du skall icke begå äktenskapsbrott.
6. Du skall lära av misstagen.
7. Du skall icke ljuga.
8. Du skall inte vara svartsjuk.
9. Du skall alltid se framåt.
10. Du skall inte svära.

Person 16

1. Behandla andra som du vill bli behandlad själv.
2. Var ärlig mot dina medmänniskor.
3. Man ska inte begå äktenskapsbrott.
4. Man ska inte vara otrogen.
5. Man ska inte döda.
6. Man ska visa sina föräldrar respekt.
7. Man ska inte stjäla från andra.
8. Respektera personer för den dom är och inte för hur dom ser ut.
9. Man ska ha förståelse för andras misstag.
10. Gör saker för att du själv vill det, inte för att andra tycker att du ska göra det.

Person 17

1. Du ska inte stjäla.
2. Du ska inte dräpa
3. Du ska inte vara otrogen.
4. Du ska inte skada barn.
5. Du ska inte ljuga.
6. Du ska kunna förlåta.

7. Du ska ej nedvärdera andra.
8. Du ska kunna hjälpa människor.
9. Du ska inte stjäla människor.
10. Du ska älska ditt land.

Person 18

1. Du ska inte ljuga.
2. Du ska inte förtala någon.
3. Du ska inte stjäla.
4. Respektera mor och far och andra äldre.
5. Du ska inte vara otrogen.
6. Inte aga någon människa.
7. Inte dräpa.
8. Inte vara skrytsam.
9. Man ska ge varandra beröm.
10. Man ska oftast försöka förlåta varandra.

Person 19

1. Man ska inte stjäla.
2. Man ska inte dräpa.
3. Man ska vara snäll och trevlig
4. Man ska hjälpa den som behöver.
5. Jag ska ta hand om mina föräldrar vid ålderdomen.
6. Jag ska ta vara på mina kompisar, bra kompisar kan vara svårt att hitta!
7. Man ska njuta av livet och våga ta chanser.
8. Man ska inte vara avundsjuk.
9. Man ska vara rättvis.
10. Tycker man en sak ska man stå på sig och inte ge upp.

Person 20

1. Man ska inte jämt göra som andra tycker.
2. Alla kan göra fel.
3. Man ska inte prata skit om andra.
4. Man ska respektera varandra.

5. Man ska inte ta saker från andra.
6. Pengar är inte allt.
7. Man ska inte vara avundsjuk på vad andra har.

Person 21

1. Handla på ett sätt som fungerar som en allmän lag.
2. Att visa kärlek till dom man tycker om.
3. Man ska inte döda och utsätta en person för sexuella övergrepp.
4. Ingen ska känna sig mindre värd än någon annan.
5. Alla ska få jobba och tjäna egna pengar.
6. Om man har en partner ska man vara den trogen.
7. Att vara rädd om de kompisar man har.
8. Att inte ta någons kompis kille.
9. Ta från de rika och ge till de fattiga.
10. Man ska inte göra inbrott hos andra.

Person 22

1. Man/Du ska inte ljuga.
2. Man ska inte vara otrogen mot sin älskade.
3. Du ska inte ta saker av någon annan.
4. Du ska inte ta någons liv ifrån någon.
5. Du ska vara dig själv och inte försöka vara någon du inte är.
6. Man ska kunna lyssna på varandra.
7. Man ska kunna respektera och hjälpa sina föräldrar.
8. Man ska leva efter sina egna drömmar.
9. Man ska inte såra någon människa.
10. Man ska hjälpa alla på jorden till en bättre levnadsstandard så att alla kan få mat för dagen.

Person 23

1. Du ska icke missbruka andras förtroende.
2. Du ska vara ärlig.
3. Tänk gott om dig själv.
4. Omge dig själv och andra med glädje och skönhet.
5. Du ska inte förtränga dina känslor.

6. Se framåt med förväntan.
7. Du skall inte prata skit om dina nära och kära.
8. Tänka på dina medmänniskor.
9. Att ett stort problem inte är slutet, utan att det kan föra dig framåt.
10. Var medveten om att det finns fler än dig själv.

Person 24

1. Undvik att svära.
2. Alltid vara snäll mot mina vänner.
3. Vara generös och hjälpsam.
4. Kommer aldrig att såra min pojkvän.
5. Ska aldrig slåss.
6. Aldrig ljuga.
7. Kommer aldrig att stjäla.
8. Jag ska inte vara avundsjuk på mina vänner, utan glädjas åt deras framgångar.
9. Jag ska alltid ta hand om och hjälpa de som är yngre och svagare än mig.
10. Försöka göra som mina föräldrar säger och ta lärdom av deras kunskaper.
11. Mitt elfte bud är ett släktbud från min mammas sida. Som jag håller varmt om hjärtat. Ge dig aldrig!

Person 25

1. Skaffa familj.
2. Gifta sig.
3. Vara snäll mot varandra.
4. Vara ärlig.
5. Vara rättvis.
6. Inte slåss.
7. Inte vara oärlig.
8. Vara den man är.
9. Inte snacka skit bakom ryggen.
10. Inte misshandla barn.

Person 26

1. Lyssna till dig själv och andra.

2. Låt inte din ilska gå ut över andra.
3. Behandla andra så som du vill bli behandlad själv.
4. Respektera din far och mor.
5. Stå för det du gör.
6. Gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel.
7. Ta vara på det du har, du ska inte stjäla.
8. Ta vara på varann, prata inte bakom ryggen.
9. Man kan inte köpa lycka.
10. Följ ditt hjärta, lyssna till det.

Person 27

1. Lyssna och lär av andra, det är inte säkert att du alltid har rätt.
2. Om du är arg, avreagera dig gärna genom att skrika och sparka men låt det inte gå ut över andra.
3. Gör det som känns viktigt för dig men hindra inte andra att göra det som är viktigt för dem.
4. Dina föräldrar är, även om man har svårt att tro det, också bara människor som också kan göra fel och misstag.
5. Tro inte att du är outhärlig jämfört med andra människor, de är lika mycket värda oavsett hudfärg och uppträdande.
6. För att man ska kunna leva tillsammans med någon måste man passa ihop. Man ska inte vara för olika och inte heller för lika. Passar man inte ihop bör man gå skilda vägar.
7. Gör inte något mot andra som du inte vet att du själv skulle vilja att andra gör mot dig.
8. Ljug inte eller prata skit, det kommer i alla fall ut förr eller senare och du får ut för dig.
9. Sörj inte det du inte har utan gläd dig istället åt det du har.
10. Leta inte efter kärleken, när det är din tur kommer kärleken till dig.

Person 28

1. Var vänlig mot alla människor.
2. Hjälp dem som behöver min hjälp.
3. Inte prata bakom ryggen på någon.
4. Försök ta tillvara på de små glädjetillfällena i livet.
5. Inte ha för höga förväntningar.
6. Leva för dagen.
7. Förverkliga mina drömmar.

8. Acceptera alla människor för vad de är.
9. Ta hand om mina föräldrar när de blir gamla.
10. Ha roligt.

Person 29

1. Du ska kunna ta och ge kärlek.
2. Njut av livet och ha kul medan du är ung.
3. Du ska inte begå brottsliga handlingar.
4. Du ska inte ljuga för eller prata skit om din nästa.
5. Du ska inte missbruka andras förtroende.
6. Ifrågasätt gärna din fader och din moder.
7. Behandla andra som du själv vill bli behandlad.
8. Var ärlig mot dig själv och andra.
9. Tillåt dig en vilostund emellan åt.
10. Du ska inte vara prylgalen.

Person 30

1. Du skall älska dig själv och andra.
2. Du skall behandla andra som du vill bli behandlad själv.
3. Du ska inte förtränga dina känslor.
4. Du ska inte begå brott eller olagliga handlingar.
5. Se framåt med förväntan istället för att se bakåt med ånger.
6. Var villig att släppa det du inte längre behöver och gör det bästa av det som kommer till dig.
7. Du skall inte stjäla tid av det som är väsentligt.
8. Du ska inte missbruka andras förtroende.
9. Du skall inte vara prylgalen.
10. Tillåt inte någon annans kritik att påverka dig.

Person 31

1. Respektera andra så som du själv vill bli respekterad.
2. Inte döma någon på förhand innan man ens har hunnit gett det en chans.
3. Uppskatta det man har istället för att oro sig och klaga över det man inte har.
4. Se framåt med förväntan i stället för att se tillbaka med ånger.

5. Äta sunt.
6. Lära sig av sina misstag, så att de kan vara grunden för framgång.
7. Man ska göra det som känns rätt, lyssna på sin inre röst.
8. Vara ärlig, inte ljuga eller prata skit.
9. Inte använda droger.
10. Acceptera alla människor oavsett nationalitet eller hudfärg.

Person 32

1. Du skall inte må dåligt.
2. Man ska få tro på vad man vill.
3. Man ska inte vara tvingad att gå i kyrkan.
4. Man behöver inte göra saker mot sin vilja.
5. Våga sätta emot högre makter, andliga såsom mänskliga.
6. Man ska inte våldta kvinnor.
7. Man ska se lika på alla människor.
8. Ge inte vika för grupptricket.

Person 33

1. Bättre att brinna upp än att tyna bort.
2. Tänk på att hålla nirvana heligt.
3. Tro inte allt som är fel, tro inte allt som är rätt, tro bara det du sett.
4. Ta avstånd från samhället.
5. Göm dig för societeten.
6. Var ingen annan än dig själv.
7. Motstå allt utom frestelsen.
8. Se hedersplatsen som den du själv sitter på.
9. Dyrka inte någon, utom dig själv.
10. Låt dig inte lockas in på dygdens avvägar, för våra dygder är oftast inte annat än förklädda laster.
11. Egentligen så vill jag inte ha några levnadsregler eller budord. Om man hr regler att leva efter så blir livet så förutsägbart.

Person 34

1. Respektera andra människor.

2. Du ska inte ha ett stort Habegär.
3. Man ska inte begå brott.
4. Man ska kunna göra misstag och lära sig något av dem.
5. Du ska inte svika dina medmänniskor.
6. Man ska vara ärlig så långt det går.
7. Man ska inte prata skit.
8. Man kan inte alltid ha rätt - andra människor kan veta bättre.
9. Man ska inte vara otrogen.
10. Du ska uppskatta allt du har - det finns människor som inte har någonting alls.

Person 35

1. Man skall vara rädd om miljön.
2. Man skall respektera att vi är olika svarta, vita.
3. Man skall inte ljuga och prata skit.
4. Man skall hjälpa de som har det svårt.
5. Man skall respektera sin fader och moder.
6. Man skall inte vara otrogen mot sin partner.
7. Man skall vara sig själv.
8. Man skall inte kriga.
9. Man skall uppskatta det man har, och inte klaga över det man inte har.
10. Man skall lära av sina misstag.

Person 36

1. Man ska uppskatta det man har.
2. Man ska inte skjuta upp sina problem.
3. Man ska inte smutskasta andra.
4. Man ska vara rädd om miljön.
5. Man ska leva efter hur man själv vill vara och inte hur andra förväntar sej hur du ska vara.
6. Man ska inte missbruka.

Person 37

1. Att bli älskad och att få älska.
2. Att inte vara dum och inte ljuga.
3. Att låta varje människa leva sitt liv.

4. Jag skulle också vilja att samhället inte bestod av inbrott och att stjäla utan att kunna ha saker i fred utan att vara rädd att någon ska ta det.
5. Att inte var otrogen.
6. Att man kan ge varandra beröm och uppskattning.
7. Att inte fara illa.
8. Att vara rädd om vår miljö inför våra barns generation.
9. Att ta hand om våra husdjur på ett människovärdigt sätt.
10. Att få vara frisk och få hjälp att leva, även om man är sjuk.

Person 38

1. Man ska inte begå brott av något slag.
2. Man ska inte vara otrogen mot sin älskade.
3. Man ska inte missbruka andras förtroende.
4. Man ska vara ärlig mot sina nära och kära.
5. Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad.
6. Man ska inte vara avundsjuk på andra.
7. Du ska inte rätta dig efter budorden.
8. Uppskatta det du har istället för att klaga över vad du inte har.
9. Man ska lära sig av sina misstag så blir det grunden för framgång.
10. Gör klart det du börjat med istället för att lägga allt åt sidan.

Person 39

1. Man skall hjälpa dem som har det svårt.
2. Man skall respektera att vi alla är olika med olika åsikter.
3. Man skall inte ljuga eller prata skit.
4. Man skall vara rädd om miljön.
5. Man skall respektera sina föräldrar.
6. Man skall inte vara otrogen mot sin partner.
7. Man skall inte kriga.
8. Man skall lära sig av sina misstag.
9. Man skall vara sig själv.
10. Man skall inte stjäla.

Person 40

1. Man ska inte prata skit om andra.
2. Man ska uppskatta det man har.
3. Man ska inte stjäla.
4. Man får göra misstag.
5. Man ska vara rädd om miljön.
6. Man ska ha rätt att få var sig själv.
7. Man ska vara rädd om sina föräldrar.
8. Man ska inte låta andra bestämma över dig.
9. Man ska inte missbruka.
10. Man ska tänka på sin egen hälsa.

Person 41

1. Du ska inga gudar hava jämte mig - Du ska ha din egen tro, låt ingen få ändra på den.
2. Du skall icke missbruka Herrens, din Guds namn - Nämn inte namnet om du inte vill personen något.
3. Tänk på att hålla sabbatsdagen helig - Tag vara på din fritid och utnyttja den till max.
4. Du skall helga din fader och din moder - Respektera dina föräldrar för att dom tog hand om dig när du var sårbar, och hjälp dom när dom blir sårbara.
6. Du skall icke dräpa - Skada inte andra, så blir inte du skadad.
7. Du skall icke bryta ett äktenskap - Du ska hålla vad du lovar, och tänk dig för innan du säger något.
8. Du skall icke stjäla - Du ska inte vara pryltokig och ta av vänner, för då mister dom respekten för dig.
9. Du skall inte vittna falskt mot din nästa - Du ska inte ljuga för din egen skull, om andra kan bli sårade. Då mister du den respekt som du är värd.
10. Du skall icke ha begär till din nästas hus - Var inte avundsjuk på andra, tänk på dom som har det sämre.
11. Du skall icke hava begär till din nästas hustru - Stöt inte på dom som är upptagna.

Bilaga 2. Samtliga frågor och svar vid intervjuer med sju elever

Intervjuer med sju elever

Jag startade intervjuerna med att förklara varför jag var intresserad av att ta reda på vilka värderingar som är viktiga för 19-åringar idag, och om de tycker att det behövs några gemensamma regler för att ett samhälle ska fungera bra. Jag läste också upp den fråga jag ställt till de 41 elever som ingick i min undersökning:

Om du blev vår nya ledare, vilka viktiga levnadsregler ska vi ha om vårt gemensamma samhälle ska fungera bra?

Jag läste också upp ett antal exempel på de svar jag fått:

Var rädd om miljön.

Respektera far och mor.

Respektera äldre.

Man ska inte missbruka.

Inte prata skit.

Inte döda.

Vara rädd om kompisar/familjen.

Inte vara avundsjuk.

Exemplen var många och jag berättade hur jag gjort för att få ett hanterbart material, nämligen:

Att i materialet välja ut de fem viktigaste levnadsreglerna enligt 41 ungdomar:

Man ska respektera andra människor. 71 %

Man ska vara den man är. 63 %

Du ska inte ljuga. 63 %

Man ska inte stjäla. 58 %

Du ska inte vara otrogen. 56 %

Under dessa huvudrubriker finns ”underavdelningar”. t.ex. under rubriken:

Man ska vara den man är, finns ”Du ska inte förtränga dina känslor.” Syftet med intervjuerna är att tolka dessa underavdelningar samt att analysera undersökningens resultat.

Person 1

Man ska respektera andra människor.

Man ska vara den man är.

Du ska inte ljuga.

Man ska inte stjäla.

Du ska inte vara otrogen.

Min första fråga till intervjupersonen var:

B: Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att detta är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?

P1: Alla tycker nog inte det, men för några är det nog viktigast. Ljuga får man inte göra. Om man är otrogen är inte lika viktigt. Att vara rädd om kompisar är viktigt d.v.s. respektera.

Man ska respektera andra människor

B: Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad och respektera andra så som du själv vill bli respekterad. Hur menar de tror du?

P1: Om jag är taskig mot någon. Inget fungerar om man inte respekterar varandra. Att ta någon för given, att den bara ska finnas där då jag behöver den. Då fattar ju den att hon/han bara duger när ingen annan finns där, då tycker jag att man inte respekterar varandra.

B: Det står också under denna huvudrubrik, Ingen ska känna sig mindre värd än någon annan och du ska inte nedvärdera andra, menar man samma sak som respekt då?

P1: Ja! Om man behandlar folk som man vill bli behandlad själv - då nedvärderar man inte!

B: Tycker du att ge beröm och vara snäll också handlar om respekt?

P1: Ja, man kan peppa på så vis så att personen inte får dåligt självförtroende. t.ex. om man peppar en person som missat fotbollsmålet ger det en bra stämning i laget.

Man ska vara den man är

B: Här redovisar jag tre underrubriker!

Man ska leva och ha roligt medan man är ung.

Man ska njuta av livet och våga ta chanser.

Man ska leva för stunden och försöka få sina drömmar uppfyllda.

Det handlar mycket om eget välbefinnande, tror du att de menar alla människor eller är det bara för ungdomar? Ungdomars rätt.

- P1:** Alla har ju rätt att ha kul, men det är mer på lek när man är yngre tror jag än när man är äldre. När man är äldre skaffar man ju barn.
- B:** Ja ...
- P1:** Så när man är ung ska man passa på för sen när man blir äldre är det inte lika lätt.
- B:** Ok, men så du menar att när ni är unga så kan ni passa på att göra alla de här sakerna ... få drömmarna uppfyllda ...
- P1:** Ja, för det blir ju mycket svårare sen, men det är ju fortfarande svårt när man är ung för då har man inga pengar, då är det ju svårare att få drömmarna uppfyllda men man kan ju plugga och satsa på en karriär och sånt men alla har ju inte råd att sticka ut och resa.
- B:** Tror du att det är vanligt att när man är 19 år att man drömmer vad man ska göra? Och att man hoppas att få sina drömmar uppfyllda.
- P1:** Ja, det tror jag. Ja, men nu är man ung då ska man passa på ut och ha kul och hitta på saker umgås med kompisar, inte binda sig för fort och sånt för när man blir äldre så skaffar man barn och gifter sig, skaffar jobb ...
- B:** Man blir inrutad menar du?
- P1:** Ja, men det är samtidigt mycket lättare man har ju råd med allting.
- B:** Tycker du att det här hänger ihop med att man ska vara den man är?
- P1:** Ja, man är ju den man är när man är ute och har kul, tycker man om att ha kul då är man ju den man är men man kan ju inte vara ute och ha kul om man inte tycker att det är roligt.
- B:** Nä.
- P1:** Man kan ju inte gå ut på krogen om man tycker att det är stentråkigt. Alla gör det dom vill ändå, man skaffar ju kompisar som har ungefär samma intressen. Och vill gå ut och göra saker och så, vill man vara hemma och titta på film då har man ju sådana kompisar.
- B:** Menar du att om man vill gå ut har man likasinnade kompisar men vill man inte gå ut så har man andra kompisar?
- P1:** Ja, så är det så är det för mig, jag tycker om att gå ut, då umgås jag med såna som också tycker om det men jag tycker inte om att gå ut i veckorna för då har man ju skolan och sånt där, så då har jag kompisar som har ungefär samma åsikter som mig.
- B:** Ja, ok.
- P1:** Men det är ju inte lätt att ha bara sådana kompisar som bara vill sitta hemma heller om man själv vill gå ut.
- B:** Nä.
- P1:** För då kan man ju vara med dom i veckorna typ och vara med dom som vill gå ut i helgerna.

- B:** Men det är ok alltså att man har olika kompisar.
- P1:** ja det är det, gud ja, en av varje sort.
- B:** Men det tror jag är bra, att man kan vara med olika personer.
- P1:** Jag vet ju inte vad jag vill göra med mitt liv när jag har slutat skolan, då måste jag ju vara den jag är nu men jag är ju den jag är nu då måste jag passa på att vara den nu jag vet ju inte hur det blir sen.
- B:** Då menar du att det är viktigt att göra det man vill själv, även om man inte riktigt vet vad man vill, men det är ändå ett mål man har?
- P1:** Ja!
- B:** Det är så här de har skrivit: Man ska använda sin tid till det man själv tycker är viktigt, istället för att leva upp till omgivningens förväntningar och stå för det du gör, gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel. Följ ditt hjärta, lyssna till det. Vad kan de tänkas mena med det?
- P1:** Ja, så här, jag tycker illa om en person, typ då kan jag säga liksom vad håller du på med, jag tycker den har fel men jag ska respektera personen för dess åsikter men jag ska också ha rätt att yttra mina åsikter. Då blir det ju en livlig diskussion men det löser sig på slutet.
- B:** Är det personen i sig som du irriterar dig på eller är det personens åsikter.
- P1:** Personen är ju fortfarande den hon är, det är samma person som jag känt ett tag kanske men hennes åsikter håller jag inte med om.
- B:** Men då kan du säga det också.
- P1:** Ja, jag säger precis det jag tycker och jag hoppas att folk säger precis det dom tycker och vad dom tycker om mig. Om en kompis hånglat med min pojkvän så säger jag det att jag inte kan acceptera att hon gör det och att jag inte kan umgås med henne nu, jag kan inte respektera det du gjorde, och då får dom förstå det och låta mig vara ett tag, vi tar kontakt senare när allt lugnat ner sig.
- B:** Då menar du att då står du för det du gör, och då ska också andra stå för det de gör?
- P1:** Ja, istället för att sitta och grina inför mig och urskulda sig ... då kan man säga ring mig imorgon eller om en vecka så kanske vi kan lösa det ... så att min ilska också kan få lägga sig, för att annars så säger man bara en massa saker som man inte menar. För då kan man förstöra en vänskap för livet och det är inte heller kul.
- B:** Då tycker du också som de här 19-åringarna eller tror att det är viktigt att man inte försöker vara något man inte är utan man ska vara den man är ...
- P1:** Hmm, ja så får dom andra acceptera en som man är. För jag kan ju inte var kompis med någon som inte accepterar mig för den jag är, för jag vill ju inte ändra på mig för någon

annan, utan om jag ändrar mig så är det för mig själv, för att jag ska må bättre. Jag är den jag är nu och då ska jag vara det. Det är viktigt för om man är någon som man tror att andra vill att man ska vara blir man olycklig själv. För jag vill inte vara någon annan än den jag är för att få folk att acceptera mig.

B: Då har du svårt att acceptera dig själv.

P1: Ja, då blir det, då kommer min ilska när jag kommer hem, då får ju mamma ut för allting.

B: Ja, det känner jag till, så känner jag att jag kan göra själv ...

Du ska inte ljuga

B: Man ska inte ljuga inte ens vita lögner, Hur kan man tolka det?

P1: Att man inte ljuger, men vita lögner är ju svårt också, för ibland vill man verkligen att folk inte ska veta någonting.

B: Är det ungefär som någon skriver ”Man ska vara ärlig så långt det går.”

P1: Ja.

B: ”Man ska vara ärlig mot sina nära och kära” ...

P1: Ja, men typ om jag t.ex. har uppskrivning då vill inte jag att min omgivning ska veta om det.

B: Ja, du menar körkort ...

P1: Ja, jag vill inte att min omgivning ska veta om det då blir det ju vita lögner, utan jag säger att jag ska göra något annat eller att jag är sjuk. För man vill inte att andra ska veta det för då känner man pressen att jag måste klara det för alla vet om det ...

B: Men du, en vit lögn är det bara sådana saker ...

P1: Ja, för mig är det en vit lögn liksom.

B: Ja?

P1: Ja, men det kan ju också vara att om man har stulit något så kommer mamma och frågar har du tagit det här? Nej, säger man för att rädda sig själv också.

B: Men är det en vit lögn det?

P1: Nej, det är ju en ren lögn det.

B: En ren lögn.

P1: Vita lögner kan vara olika för olika personer ...

B: Beroende på vilken egen moral man har, kan man säga så?

P1: Ja, det beror helt på vad man tycker är en vit lögn eller en helt ren lögn.

B: Ja? Kan det vara svårt det här med: Du ska inte ljuga?

P1: Ja det är det. Man tänker, nu ska jag aldrig mer ljuga men det går inte, men att man ska vara ärlig mot sina nära och kära det stämmer ju.

B: Det är viktigt?

P1: Ja, mamma, henne har jag aldrig ljugit för någonsin och inte mot min pojkvän heller. Man ska vara ärlig mot sina nära och kära. Det handlar om respekt. Att de ska kunna lita på mig. De som känner mig, mina närmaste ljuger jag inte för - de som finns lite längre ut i periferin är inte lika viktiga. t.ex. rökningen, mamma vet att jag röker ...

B: Men inte pappa ...

P1: Nej, det är för långt för mig, jag tycker inte att jag står honom så nära.

B: Du bor inte med pappa?

P1: Nej, så jag tycker inte att jag kan säga det rakt ut till honom och hans fru. Och farfar och dom här ...

B: Men så du menar att mamma litar du på. Hon vet allt om dig och hon vet också att du röker?

P1: Ja, hon vet ju allt om mig, mina kompisar och skolan, henne kan jag inte ljuga för, det går inte. Hon ser på mig på en gång att det är något, om jag försöker ljuga - hon kan ändå få fram det till slut. Inte för Emil heller, man känner dem så väl ...

B: Så om man kan tolka det här som att man inte ljuger för sina nära och kära?

P1: Nej, för dem förlorar man så lätt. Om jag ljuger för Emil så kan jag förlora honom. Då tappar ju han förtroendet för mig och mamma också.

Man ska inte stjäla

B: Hur ...

P1: Man gör inte det!

B: Det gör man inte?

P1: Nej, det gör man inte, det är bara dumt. Det förlorar man ju bara själv på t.ex. om man snattar till slut åker man ju fast. Börjar man med kläder då fortsätter man bara ...

B: Man kommer in i en ond cirkel ...

P1: Ja, klarar man sig första gången, ok då kan jag göra det igen, och kanske den tionde gången då tar dom en då åker man fast liksom, då går det inte bra mer.

B: Men tror du att det är många i din ålder som tycker att det är viktigt att man inte ska stjäla?

P1: Ja, men man förstår ju folk som gör det ibland och inte har pengar och behöver sakerna verkligen.

B: När du säger så här så vet jag att det var någon som svarade man ska ta från de rika och ge till de fattiga men det kanske också blir svårt. Vad tycker du?

P1: Men det är ju svårt det där över huvudtaget, det där med att stjäla men det är ju fel det är ju det. Alla vet att det är helt fel att stjäla. Men så tittar man ju på vad allt kostar. Men många snattar, mest tjejer - smink.

B: Varför?

P1: De har inte råd med smink, en mascara kostar 79 kronor det är för dyrt.

B: Du menar det är inte för att de är allmänt tjuvaktiga utan det är för dyrt?

P1: Nej, det är för att de inte har några pengar, det är många. En kompis till mig åkte dit för en månad sedan, då hade hon snattat smink i två, tre år.

B: Har du frågat varför hon gjorde det?

P1: Ja, hon hade inte råd helt enkelt, det är ju helt fel, Jag snattar inte, det är för långt. Jag vågar inte jag har inte det självförtroendet ...

B: Självförtroende tycker inte jag passar som ord här, är det inte snarare någon form av spärr du har, någon form av moralisk spärr, att du känner att det är fel, eller?

P1: Jo, det syns på mig, det är helt fel - det är emot det jag skulle kunna göra. Det är för långt.

B: Ja, ok jag förstår hur du menar, det kan vara faktorer, dels har man inte råd ...

P1: Men det är inte så många som håller på. Det är mest snatteri på högstadiet, det är mindre på gymnasiet då har man mognat lite mer.

B: Du menar att man inte har de spärrarna på högstadiet?

P1: Jag tror det.

B: Det kanske är så, om vi tittar på den sista då ... du ska inte vara otrogen.

Du ska inte vara otrogen

B: De som har svarat har inte gjort några avvikelser det enda är man ska inte vara otrogen mot sin partner och man ska inte vara otrogen mot sin älskade, är det samma sak tycker du?

P1: Ja, det tycker jag. Ju mer man tycker om personen, desto viktigare med trohet. En kompis puss är ok, men en kyss t.ex. är otrohet. Har man varit tillsammans länge är det viktigt med trohet. Det handlar om att respektera varandra.

Till sist frågar jag igen.....

B: Den här sammanställningen, de fem svaren, tror du att de är det viktigaste för 19-åringar ...

P1: Ja, det är ju hela ens tillvaro, det är dem man lever efter. Man ska inte göra det, det får man göra och jag är ju den jag är. Det är ju dom man lever efter även om man inte tänker på det.

B: Jag tyckte det var lite konstigt att inte fler hade skrivit du ska inte döda men efter att ha tänkt ett steg till så kanske det är så att om man tycker att det är viktigt att respektera varandra så kanske man tycker att det är självklart att inte döda någon?

P1: Ja, det är självklart, det finns i en, det har alltid funnits där. Det är utanför ens natur att folk går och dödar varandra. Det är ju dom där fem som finns i ens tillvaro, man ljuger inte, man stjälar inte och respekterar varandra och sig själv.

Person 2

Man ska respektera andra människor.

Man ska vara den man är.

Du ska inte ljuga.

Man ska inte stjäla.

Du ska inte vara otrogen.

Min första fråga till intervjupersonen var:

B: Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att detta är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?

P2: Ja, det tror jag.

Man ska respektera andra människor

B: Vad menar de med ”Man ska respektera andra människor” tror du?

P2: Man ska vara schysst mot alla och inte prata skit om någon.

B: Tycker du att det är någon skillnad mellan, *du ska inte mobba eller nedvärdera andra* och *du ska behandla andra som du själv vill bli behandlad*.

P2: Nej, det är samma sak.

Man ska vara den man är

B: Man ska vara den man är, hur menar de med det tror du?

P2: Man ska göra vad man själv tycker är viktigt och inte bara göra vad alla andra tycker.

B: Tror du att det är vanligt så att man ...

P2: Nä, det blir nog ganska mycket vad andra gör, skulle jag tro i alla fall.

B: Är det mer vanligt att man gör så än att man faktiskt gör som man själv vill? Alltså har man skrivit en sak men verkligheten blir en annan.

P2: Ja, det lät lite ”svarigt”. Nu kan ju inte jag prata för dom. De kanske gör som dom själv vill men det är nog vanligt att man ... kanske inte när man är 19 men när man är 15 är det nog mer att man gör vad kompisarna gör.

B: Om man tittar på er, tycker du att ni har blivit mer modiga att göra som ni själv vill nu i årskurs tre jämfört med när ni gick i åk ett? Är det någon skillnad tycker du?

P2: Jag tror inte att det är så stor skillnad.

B: Menar du att man gör som alla andra?

P2: Ja, man gör som alla andra ja ... det kanske är lite yngre folk, det kanske det är.

B: Tycker du att du får göra lite som du tycker och tänker eller känner du att du måste göra som alla andra?

P2: Nä, nä jag behöver inte göra som alla andra om jag inte vill, det tycker jag inte.

B: Det kan ju vara svårt också att känna: Det här vill jag göra! Man måste ju fungera i ett sammanhang med flera andra ...

P2: Hmm, precis, hmm.

B: Man ska vara den man är, det påståendet är du lite lurig på?

P2: Ja, det är inte så enkelt.

B: Hur kan man tolka det här ... Man ska inte försöka vara något man inte är?

P2: Det hör ju till det där att man gör som man själv vill och inte som alla andra. Inte härmar dom.

B: Kan det vara att man har en önskan att göra som man själv vill men i verkligheten blir det något annat?

P2: Ja, precis.

Du ska inte ljuga

B: Man ska vara ärlig så långt det går. Hur tror du att de kan mena då?

P2: Ja, men en liten vit lögn här och där spelar väl ingen roll, det tycker inte jag. Jag har vita lögner.

B: Vad är det då?

P2: Ja, det man inte vet mår man inte illa av. Man säger inte som det är för att vara snäll. Nu beror det på vad det är självklart, förstår du?

B: Ja, jag tror det, det kan vara så att man sårar mer om man säger exakt sanningen.

P2: Ja, precis! Det kanske inte behöver vara så men man tror det.

B: Att vara ärlig mot sina nära och kära. Vad kan de mena med det?

P2: Ja, att man ska vara ärlig mot sina nära och kära.

B: Då är det inga vita lögner?

P2: Nä, nä, då är man ärlig. Det andra var ju till en viss gräns men inte det där. Det kanske är lättare att vara ärlig mot sina nära än mot sina kompisar.

B: Varför då, tror du?

P2: Ja, det vet jag inte. Ja, jag tycker inte att det är så men ...

B: Du ska inte ljuga, inte ens vita lögner. Kan man tolka det på något annat sätt ...

P2: Nej, man ska inte ljuga över huvudtaget. I och för sig kan jag inte tänka mig att det finns någon som aldrig ljuger, som alltid är ärlig, jag har svårt att tro det.

B: Ok, jag förstår. Vi går vidare ...

Man ska inte stjäla

B: Man ska inte stjäla, tror du att det är så man tycker när man är i er ålder?

P2: Ja, i och för sig, det verkar ju inte alla tycka då, med tanke på att man läser i tidningen att ungdomar snor bilar, men jag tycker att det är jätteviktigt.

B: I en underrubrik står det också ”Jag skulle också vilja att samhället inte bestod av inbrott och att stjäla utan att kunna ha saker i fred utan att vara rädd att någon ska ta det.” ...

P2: Ja, precis det vill jag.

Du ska inte vara otrogen

B: Tror du att det är viktigt för 19-åringar?

P2: Ja, det tror jag. Det är jätteviktigt.

B: Varför då?

P2: Det är det bara det. Det är viktigt. Det är ju en självklarhet egentligen.

B: Kan det kopplas ihop med att man har respekt för varandra?

P2: Ja, absolut!

Till sist frågar jag igen.....

B: Den här sammanställningen, de fem svaren, tror du att de är det viktigaste för 19-åringar ...

P2: Ja, i och för sig hör de ihop en del men ...

B: Vilka hör ihop tycker du?

P2: Du ska inte ljuga och du ska inte vara otrogen.

B: Skulle man kunna nöja sig med fem levnadsregier för att kunna leva tillsammans i ett samhälle, tycker du?

P2: Ja, jag kommer inte på något som skulle kunna tilläggas. Det låter vettigt helt klart.

B: Vilket är viktigast?

P2: Att man ska respektera varandra. Det hör ju ihop med, typ inte ljuga, då respekterar man varandra och om man är otrogen då respekterar man inte varandra. Det går ju in i allihop.

B: Menar du, om man har respekt för andra och sig själv så skulle man inte hamna i sådana situationer?

P2: Precis. Det var det jag försökte få fram.

Person 3

Man ska respektera andra människor.

Man ska vara den man är.

Du ska inte ljuga.

Man ska inte stjäla.

Du ska inte vara otrogen.

Min första fråga till intervjupersonen var:

B: Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att detta är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?

P3: Ja, det är det väl.

Man ska respektera andra människor

B: Man ska respektera andra människor, vad menar de med det tror du?

P3: Alla ska få vara som dom vill, är det utseende eller vad menar du?

B: Ja, jag läser upp några underrubriker. Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad. Respektera andra så som du själv vill bli respekterad. Du ska inte nedvärdera andra. Du ska inte mobba andra. Du ska inte underskatta dina medmänniskor. Acceptera alla människor för vad de är. Man ska behandla alla lika. Det är sådana rubriker ...

P3: Alla tänker olika, det måste dom få göra, man ska respektera alla oavsett hur man tycker och tänker. Fast om en del har helt sjuka värderingar så är det ju något fel. Man ska respektera alla oavsett åsikter. Men vadå, det finns ju folk som inte gillar invandrare, det klart gör dom inte det så är det väl så, men dom måste ändå respektera dom, om man säger, så tycker jag.

B: Kan man ändå respektera dom som inte gillar invandrare?

P3: Jo, dom får ju ha sin åsikt men dom behöver inte göra någon större sak av det. Dom får ju inte vara dum mot invandrarna för då respekterar inte dom.

B: Men du tycker alltså att det är viktigt att respektera andra människor?

P3: Ja, det tycker jag.

Man ska vara den man är

B: Jag läser upp ett par exempel på underrubriker: Man ska använda sin tid till det man själv tycker är viktigt, istället för att leva upp till omgivningens förväntningar. Stå för det du gör,

gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel. Följ ditt hjärta, lyssna till det. Hur menar dom där tror du?

P3: Ja, men till exempel, en familj med idrottsintresserade föräldrar, vill att ungen ska hålla på med idrott, men om inte han/hon vill ska den inte behöva hålla på. Man kan ju inte göra något man inte tycker är kul bara för att andra vill det. Man måste ju få vara sig själv om man säger så.

B: Om man sammanfattar det här och tittar på alla underrubriker så är det mycket att man måste få ha egna åsikter, lyssna på sitt inre, och få göra som man själv tycker istället för att bara lyssna på vad andra tycker att du ska göra, det verkar vara väldigt viktigt för de här 19-åringarna, är det så tror du, rent generellt?

P3: Ja, jag fattar inte riktigt ...

B: Är det så viktigt att man ska få vara den man är och lyssna på sitt inre för att göra det som känns rätt för mig, oavsett vad andra tycker?

P3: Ja, en del är punkare t.ex. då ska ju den få vara det om den vill det. Det kanske är den personens sätt att trivas med sig själv och då är det helt ok. Bara man inte skadar någon annan om man säger.

B: Hur kan man tolka det här: Man ska inte försöka vara något man inte är?

P3: Jag vet inte. Svåra frågor:

B: Jag vet inte men det kanske är att man ska vara den man är själv eller åtminstone den som man tror att man är själv ... och att man inte ska vara som någon idol t.ex.

P3: Jaha, nej men alla tar väl säkert efter på något sätt eller liksom har en idol som man vill vara lite som om dom tycker att den har rätt och den är häftig ungefär, men dom lär ju ändå vara sig själv.

B: Ja?

P3: Och ha något eget, man kan ju inte bara ta efter andra, men man kanske har någon att utgå ifrån.

B: Ja, så kanske det är för oss alla, att man har någon som man tycker är häftig eller ...

P3: Ja.

B: Som man tar lite ifrån?

P3: Man kanske tar efter lite från någon idol men man kan ju inte ta allt, då blir man ju inte egen.

B: Är det viktigt att vara egen?

P3: Ja, jag tycker det, en egen personlighet och en egen stil, man kan ju se på personens stil och tänka den är säkert så ... Man ska vara den man är och det kan man stå för.

B: Ok, då kan du också hålla med om 19-åringarnas svar att man ska vara den man är? Att det är viktigt?

P3: Ja, det tycker jag.

Du ska inte ljuga

B: Det finns lite nyanser ... Det står så här: Du ska vara ärlig så långt det går, hur kan man tolka det?

P3: Om man vet sanningen och den personen frågar var det så, då kanske man inte vill säga sanningen för det är så himla taskigt, personen kan bli ledsen. Man kan säga det på ett lite bättre sätt. Inte ljuga, men liksom en vit lögn eller säga på ett bättre sätt eller man ska ju vara ärlig det ska man, men det kanske är hemskt att höra den riktiga sanningen.

B: Man ska inte ljuga inte ens vita lögner, hur kan man tolka det?

P3: Att man inte ska ljuga, men det beror på, det kan ju vara något skitelakt.

B: Du menar att man måste titta på konsekvenserna?

P3: Ja, fast man ska ju vara ärlig, man ska ju inte ljuga om en massa saker, säger man precis som det är så blir det ju bättre kontakt mellan dom det gäller ...

B: Men om vi tar ett exempel, din kompis frågar dig, såg du min kille tillsammans med en annan tjej.

P3: Då tycker jag man ska säga det för då tycker jag det är mer ärligt att säga det för hon får ändå reda på det förr eller senare. Lite småsaker kan man ljuga om men frågar en kompis om hennes kille varit med en annan då tycker jag att man ska säga sanningen. Allvarliga saker ska man vara ärlig om men om det är småsaker som den andra inte tjänar något på att veta då tycker jag att man kan - inte ljuga men säga det på ett snällare eller bättre sätt. Allvarliga saker ska man vara ärlig om.

B: Ärlig mot sina nära och kära, hur kan man tolka det?

P3: Ärlig ska man nog vara.

Man ska inte stjäla

B: Där var det tydligt hur man menade, man ska inte stjäla ...

P3: Mhh, men jag tycker att det är värre om någon stjälar från en privatperson än i en affär t.ex. Jag menar inte att man ska men jag tycker det är värre om man tar från en kompis eller en plånbok som den kommer att sakna, än i en affär där ingen kommer att sakna.

B: Du menar att det blir ungefär som detta: Man ska inte ta från någon annan eller snatta, man ska inte göra inbrott hos andra. Att inte ta någon kompis kille. Du skall icke vara pryltokig och ta av vänner för då mister de respekten för dig.

P3: Nej absolut inte det får man inte göra.

B: Som du säger här nu, kan man tolka det att det är värre att stjäla från en kompis eller en enskild person än om man går in på Domus och ...

P3: Ja, ja det tycker jag, det är värre ...

B: Varför?

P3: Jo för att en kompis, om den får reda på det kommer att tycka fan vad taskigt men i en affär är det ingen som saknar det direkt, då är det bara pengar det gäller i stort sett.

B: Då är det lättare att stjäla också tar man i en affär då är det ingen enskild det drabbar.

P3: Då är det ingen som saknar det, tröjan eller ja så där ... men av en kompis blir det privat.

B: Men rent generellt menar du att man inte ska stjäla?

P3: Nej det ska man inte göra men jag menar att det är värre om man tar från en person. Man ska absolut inte ta någonting.

Man ska inte vara otrogen

B: Då har man skrivit så här: Man ska inte vara otrogen mot sin älskade. Man ska inte vara otrogen mot sin partner. Du ska icke begå äktenskapsbrott. Kan man tolka det som att det är viktigt i den här åldern.

P3: Det är det väl jämt. Inte när man är tio år men sen ... Man ska absolut inte vara det. Det är skithemskt.

B: På vilket sätt är det skithemskt?

P3: Ja, men då skulle man känna sig jag menar nä usch vad hemskt ...

B: Har det något med respekt att göra?

P3: Ja, det har det ju, det handlar om att lita på varandra. En del personer tycker att det är viktigare än andra.

B: Vad tycker du?

P3: Jag tycker det är viktigt annars kan man inte lita på varandra, då är det ju något som brister, och om man fortsätter förhållandet även om någon varit otrogen finns alltid tanken där: Tänk om den är otrogen igen ... Det fattas något.

Till sist frågar jag igen.....

B: Den här sammanställningen, de fem svaren, tror du att de är det viktigaste för 19-åringar ...

P3: Ja, det första tycker jag är jätteviktigt, att man ska respektera varandra. Allting bygger på det. De andra sakerna är också viktiga, men för att samhället ska fungera så måste det första fungera. För om man respekterar är man ju t.ex. inte otrogen.

Person 4

Man ska respektera andra människor.

Man ska vara den man är.

Du ska inte ljuga.

Man ska inte stjäla.

Du ska inte vara otrogen.

Min första fråga till intervjupersonen var:

B: Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att detta är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?

P4: Ja, det gör jag.

Man ska respektera andra människor

B: Om vi går till den här rubriken: Man ska respektera andra människor, hur menar de då tror du?

P4: Man ska kunna respektera varandra som man är.

B: Tror du att det är så?

P4: Det kan vara att man tycker att alla ska respekteras men i verkligheten gör man inte det.

B: Varför är det så?

P4: Jag vet inte ... det kan vara grupptryck ...

B: Då kan jag gå över till det andra svarsalternativet ...

Man ska vara den man är

B: Man ska vara den man är?

P4: Mhh, men det är det många som inte är. Det finns säkert många som vill vara det, men grupptryck.

B: Grupptryck, hur menar du då?

P4: Ja, men om det t.ex. sitter ett gäng tjejer och pratar så, kan det vara de som bara håller med om allt även om dom kanske inte tycker så. Så kan det vara.

B: Menar du att när man skriver att man ska vara den man är så är det en allmän önskan att få vara den man är men i verkligheten blir det något annat.

P4: Ja, det tror jag.

B: Tror du att det är mer så när man är ung än när man blir äldre?

P4: Ja, det tror jag.

B: Varför kan man inte vara den man är?

P4: Vet inte, kanske man är rädd att vara annorlunda, att inte få tillhöra gruppen ...

B: Man ska vara lite lagom?

P4: Mhh, precis.

B: Det är ju tråkigt att man inte kan vara den man är ... som de skriver här: Det är viktigt med egna åsikter. Man ska lyssna på sitt inre. Gör vad du tycker istället för vad andra tycker.

P4: Jo, det är ju så många vill vara och alltså det finns folk som ... jag säger vad jag tycker men det finns många som inte gör det.

B: Varför vågar du säga vad du tycker tror du?

P4: Jag tror att det handlar om självförtroende.

B: Så det du säger är att det är väldigt avgörande med självförtroende, då kan man våga vara den man vill vara?

P4: Hmm.

B: Om jag tolkar det här: Är det så, att man vill vara den man är men det är svårt att vara det, och det handlar mycket om vilket självförtroende man har?

P4: Ja, så är det.

Du ska inte ljuga

B: Man ska försöka vara ärlig så långt det går ... Hur kan man tolka det?

P4: Ja, att man ska försöka vara helt ärlig, men ibland blir det en vit nödlögn.

B: Kan du ge något exempel på en vit lögn?

P4: Det kan ju vara om man gör någon ledsen om man är helt ärlig.

B: Du menar att du tittar på konsekvenserna, om man gör någon illa med sanningen kan man använda en vit lögn eller undanhålla sanningen?

P4: Ja, precis.

B: Man ska inte ljuga, inte ens vita lögner. Hur kan man tolka detta?

P4: Det är solklart! Att inte ljuga någon gång.

B: Man ska vara ärlig mot sina nära och kära. Hur kan man tolka det?

P4: Är man inte ärlig så får man ju ofta skuld känslor, man mår dåligt.

B: Har det med samvetet att göra?

P4: Hmm.

Man ska inte stjäla

B: Jag läser upp underrubrikerna: Man ska inte ta från någon annan eller snatta, man ska inte ta saker från andra. Man ska inte göra inbrott hos andra. Att inte ta någon kompis kille. Du skall icke stjäla - Du ska inte vara pryltokig och ta av vänner, för då mister dom respekten för dig. Hur? ...

P4: Man ska inte stjäla punkt slut.

B: Det spelar ingen roll var det är? Ett företag eller av en kompis?

P4: Nej, man ska inte stjäla.

Du ska inte vara otrogen

B: Jag läser upp underrubrikerna: Man ska inte vara otrogen mot sin älskade. Man ska inte vara otrogen mot sin partner. Du ska icke begå äktenskapsbrott. Tror du att de tycker att det här är ...?

P4: Ja, det är viktigt, är det så att man vill vara otrogen så kan man göra slut först.

B: Där pratar vi inte om vita lögner? Vill man vara med någon annan så gör man slut först?

P4: Ja, det tycker jag. Allt blir fel, man tappar tron om någon är otrogen. Det går ändå inte att dölja, man blir nog konstig efteråt om man varit otrogen själv.

Till sist frågar jag igen.....

B: Den här sammanställningen, de fem svaren, tror du att de är det viktigaste för 19-åringar ...?

P4: Ja, det är viktiga punkter men att respektera varandra är grundstenen.

B: Skulle ett samhälle kunna fungera om man följer detta.

P4: Ja det tror jag.

B: Är det något du saknar?

P4: Nej, det viktigaste är att lita på varandra och ha respekt för varandra.

Person 5

Man ska respektera andra människor.

Man ska vara den man är.

Du ska inte ljuga.

Man ska inte stjäla.

Du ska inte vara otrogen.

Min första fråga till intervjupersonen var:

B: Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att detta är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?

P5: Ja, det tycker jag.

Man ska respektera andra människor

B: Jag läser upp underrubrikerna: Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad. Respektera andra så som du själv vill bli respekterad, man ska respektera att vi alla är olika med olika åsikter. Man ska respektera att vi är olika, svarta och vita. Hur menar de då tror du?

P5: Ja, om det är någon som snackar skit såhär så Man vill ju bli behandlad bra själv då måste man behandla andra så också. Man ska inte döma personer för hur de ser ut t.ex. Man ska inte döma ut människor.

Man ska vara den man är

B: Jag läser upp underrubrikerna: Man ska använda sin tid till det man själv tycker är viktigt, i stället för att leva upp till omgivningens förväntningar. Stå för det du gör. Gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel, följ ditt hjärta, lyssna till det. Man ska inte försöka vara något man inte är. Lev för stunden och försök att få dina drömmar uppfyllda. Hur menar de då tror du?

P5: Ja, att man ska lyssna till sig själv om man tycker att något är fel så ska man lyssna på sig själv och inte ta åt sig något.

B: Är det viktigt att man ska vara den man är, tror du att de tycker det?

P5: Ja, men i skolan kan man inte göra precis som man vill heller.

B: Du menar att man kan vara den man är, men det finns ändå regler och?

P5: Man måste ändå lyssna på t.ex. lärare och föräldrar.

B: Ja, har det något med respekt att göra eller?

P5: Ja, det tycker jag, att man ska respektera andra och främst vuxna. Men man ska också vara den man är själv.

B: Är det svårt att vara den man är tycker du?

P5: Ja, jag tycker det, i skolan i alla fall. Det är så mycket förväntningar, man ska vara bra, man ska se ut på ett speciellt sätt, gärna smal. Men hemma eller med pojkvän kan man vara den man är.

B: Så det är lättare att vara den man är tillsammans med nära och kära?

P5: Ja, det tycker jag för när man är med dem man inte känner så bra kan det vara svårt att säga vad man tycker.

B: Vad tror du det beror på att du vågar säga så mycket hemma?

P5: Där kan man vara den man är utan att vara rädd att inte bli omtyckt men i skolan eller i större grupp kan man vara rädd att bli utstött om man säger vad man tycker. Trygghet hemma.

Du ska inte ljuga

B: Det står ganska tydliga svar men det finns nyanser, t.ex.: Du ska vara ärlig så långt det går. Hur kan man tolka det?

P5: Ja, t.ex. hemma har jag ganska hårda regler. Då kan det bli en vit lögn om mamma frågar om jag druckit då säger jag bara lite men egentligen blev det mer.

B: En liten vit lögn på något vis? Du är ärlig i viss mån? Du berättar att du druckit men inte att du druckit mycket? Är det konsekvenserna som du tycker kan vara jobbiga?

P5: Jag tycker ju att jag ska få göra som jag vill men det tycker inte hon. Jag tycker inte att man ska ljuga men vita lögner kan man behöva ibland, beroende på vilka konsekvenser det kan bli om man talar sanning.

B: Inte ljuga inte ens vita lögner? Vad betyder det?

P5: Alltid ärlig.

Man ska inte stjäla

B: Jag läser upp några underrubriker: Man sak inte ta från någon annan eller snatta. Man ska inte ta saker från andra. Du ska inte begå brott eller olagliga handlingar. Att inte ta någon kompis kille. Hur menar de här tror du?

P5: Att man inte ska stjäla, det är viktigt.

B: Finns det någon gång det är värre respektive lindrigare att stjäla?

P5: Att stjäla är alltid fel man gör inte det.

Du ska inte vara otrogen

B: Det står så här: Man ska inte vara otrogen mot sin älskade. Om man har en partner ska man vara den trogen. Tror du att de tycker att det är viktigt?

P5: Ja, det är viktigt att inte vara otrogen för då kan man inte lita på varandra, om det skulle hända.

B: Handlar det återigen om respekt, tro?

P5: Det handlar om respekt och att lita på varandra om det skulle hända då skulle jag vilja veta så att jag inte får veta det bakom ryggen. Utan att man pratar ut om det i sådana fall annars blir det värre om man får reda på det efter ett tag.

Till sist frågar jag igen.....

B: Den här sammanställningen, de fem svaren, tror du att de är det viktigaste för 19-åringar ...?

P5: Ja, det tycker jag.

B: Är det något som du tycker inte finns med här?

P5: Att försöka umgås, inte bara vara i små grupper, då blir det mycket skitsnack.

B: Vad skulle det leda till då, tror du?

P5: Bättre gemenskap. Det skulle inte bli så mycket skitsnack, man skulle kunna träffas mer på fritiden, inte bara sitta hemma och ha det trist. Killar och tjejer skulle umgås mer som kompisar också. Man skulle försöka få ihop sammanhållningen i skolan så att man från Ort 1 kunde umgås med dom från Ort 2. Att kunna åka på fest i Ort 3 - men det går ju inte eftersom alla har sina revir.

Person 6

Man ska respektera andra människor.

Man ska vara den man är.

Du ska inte ljuga.

Man ska inte stjäla.

Du ska inte vara otrogen.

Min första fråga till intervjupersonen var:

B: Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att detta är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?

P6: Ja, för det är sånt som finns runt om en dagligen, som man berörs av.

Man ska respektera andra människor

B: Då läser jag upp några underrubriker: Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad, man ska inte prata skit; om andra. Du ska inte nedvärdera andra. Man ska respektera att vi alla är olika, svarta och vita. Hur menar de tror du?

P6: Det är att man ska känna sig trygg och inte nedtryckt. Det skulle kännas hemskt att bli behandlad så, därför ska man behandla andra som man själv vill bli behandlad.

Man ska vara den man är

B: Lev för stunden och försök att få dina drömmar uppfyllda. Man ska använda sin tid till det man själv tycker är viktigt, i stället för att leva upp till omgivningens förväntningar. Stå för det du gör. Gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel. Följ ditt hjärta, lyssna till det. Man ska inte försöka vara något man inte är. Vad menar de med det tror du?

P6: Kanske att man ska få ut så mycket som möjligt av livet och göra vad man själv vill göra istället för att göra det som andra tycker.

B: Tycker du att det låter som någonting man prioriterar t.ex. när du är med dina kompisar att vara den man är?

P6: Ja, det är klart att man ska vara den man är man ska ju inte vara falsk och så där. För sina kompisar ska man visa vem man är.

B: Tycker du också att det verkar rimligt det här att man ska förverkliga sina drömmar och känna efter i sitt inre vad som känns rätt/fel att göra?

P6: Mhh, men ibland kanske man måste göra saker som känns fel också, men det är enklare att få vara den man är.

B: Man behöver inte fundera vilken person jag är idag ... utan man kan få vara den man är?

P6: Ja, jag tycker det blir mer och mer nu att folk visar vem dom är.

B: Ja, jag har också en känsla av det, varför är det så tror du? Går vi mot ett mer individualistiskt tänkande?

P6: Ja, och jag tror också att det är inne att vara den man är.

B: Tycker du att det är bra eller dåligt?

P6: Jag tycker det är bra att man ska vara den man är och bli respekterad för det också, men det kan ju vara nån som är så för att alla kompisar är det.

B: Ja, det kan man ju aldrig veta i och för sig, men grundtanken är bra.

P6: Ja, det tycker jag också.

Du ska inte ljuga

B: Man ska vara ärlig så långt det går, hur ska man tolka det?

P6: Kanske att man ska vara ärlig så långt det går men inte så ärlig att det sårar någon.

B: Du menar att man tänker på konsekvenserna?

P6: Ja, man tänker på konsekvenserna, det kanske inte är värt att säga sanningen det kan göra någon ledsen. Man försöker vara ärlig så långt som möjligt men om någon blir ledsen så är det bättre att inte säga allt.

B: Man ska vara ärlig mot sina nära och kära, varför tror du att de har skrivit så?

P6: Man ska kunna säga allt till varandra om det är nära och kära, utan att de tar illa upp.

B: Alltså man känner den personen så pass bra att man vet hur långt man kan gå?

P6: Ja, man vet hur långt man kan gå.

B: Man ska inte ljuga inte ens vita lögner, kan man tolka det på något annat sätt än att man alltid ska tala sanningen?

P6: Nej.

Man ska inte stjäla

B: Man ska inte göra inbrott hos andra. Att inte ta någon kompis kille. Du skall icke stjäla - Du ska inte vara pryltokig och ta av vänner, för då mister dom respekten för dig. Jag skulle också vilja att samhället inte bestod av inbrott och att stjäla utan att kunna ha saker i fred utan att vara rädd att någon ska ta det. Hur kan man tolka detta?

P6: Jag tycker att man ska tolka det som det står, att man ska kunna ha sina saker i fred utan att någon tar det. Som nu i skolan så bryter de sig in i skåpen, så då måste man bära allt av

värde. Det tycker jag är för jävligt. Om man är inne i biblioteket så kan man inte lämna sin biltelefon i väskan när man ska kopiera.

B: Så det går mycket energi att veta var du har dina prylar?

P6: Hmm, det är ju lika när man går på lektioner då måste man släpa med allting. Man går ju och är misstänksam mot alla, det kan ju vara den man minst anar.

Du ska inte vara otrogen

B: Man ska inte vara otrogen, är det viktigt tror du?

P6: Ja, det har ju också med förtroende att göra. Man kanske anförtror sig mycket åt den då sjunker ju förtroendet också.

B: handlar det då om respektlöshet?

P6: Ja, då kan man ju aldrig lita mer på varandra. Grymt sårad också. Det finns inga ursäkter tycker jag.

Till sist frågar jag igen.....

B: Den här sammanställningen, de fem svaren, tror du att de är det viktigaste för 19-åringar ...?

P6: Ja, det är självklara saker, det har man ju fått med uppfostran hemma Allt bygger på den första levnadsregeln, att respektera.

Person 7

Man ska respektera andra människor.

Man ska vara den man är.

Du ska inte ljuga.

Man ska inte stjäla.

Du ska inte vara otrogen.

Min första fråga till intervjupersonen var:

B: Tycker du att det verkar rimligt att 19-åringar tycker att detta är det viktigaste att följa i samlevnad med andra?

P7: Ja, det stämmer rätt bra.

Man ska respektera andra människor

B: Jag läser några underrubriker: Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad. Man ska inte prata skit om andra. Vara snäll mot varandra, ingen ska känna sig mindre värd än någon annan. Du ska inte mobba andra. Man ska respektera att vi alla är olika med olika åsikter, man ska respektera att vi är olika, svarta och vita. Vad menar de tror du - att respektera andra människor?

P7: Alla ska vara lika mycket värda alla ska få göra vad dom vill fast inom gränser.

B: Gränser säger du, vad tror du för gränser?

P7: Ja, man ska inte skada någon och inte vara elak. Inom moralgränser liksom, tror jag.

B: Ja, ok alltså att respektera människor är viktigt?

P7: Det är det viktigaste av allt, alla ska få vara som dom vill. Ok, man kan inte tycka om alla, men ska försöka i alla fall. Inte tracka på någon i fall den inte tycker som mig. Om någon är dum så man har lust att ge den stryk får man ändå skärpa sig och gå därifrån.

Man ska vara den man är

B: Jag läser upp några underrubriker: Lev för stunden och försök att få dina drömmar uppfyllda. Tro på ditt eget omdöme och lita på vad du känner. Man ska använda sin tid till det man själv tycker är viktigt, istället för att leva upp till omgivningens förväntningar. Stå för det du gör. Gör det som känns rätt för dig, du känner om du gör fel. Följ ditt hjärta, lyssna till det. Vad menar de med det egentligen?

P7: Man ska vara sig själv och göra vad man vill och säga vad man vill och inte bry sig vad andra tycker. Men det är lätt att säga men ändå blir det ju gruppträck och så. Man gör ju.

- B:** Är det här något önsketänkande? Man vill vara så här men ...
- P7:** Man vill ju vara med den häftiga och tycka och tänka rätt saker. Det vill man ju. Annars blir man ju utanför, men man vill ju vara sig själv också, men har man dåligt självförtroende så är man ändå inte sig själv.
- B:** Menar du att om man har ett bra självförtroende så har man större chans att få vara sig själv.
- P7:** Hmm, eller om man liksom är stark i sig själv eller tror på sig själv och tror på det man säger och kan uttrycka sig så att folk förstår.
- B:** Finns det någon gång man kan känna att man verkligen får vara den man är? I något sammanhang?
- P7:** Ja, bland bästa kompisar, hemma och kanske pojk- eller flickvän. De som man känner väldigt bra.
- B:** De som man känner förtroende för?
- P7:** Ja, en som man vet att den kan jag säga vad jag vill åt, men man ska vara själv då så att ingen ser en för då får man ändå det här att folk tittar och folk tänker?
- B:** Tror du att det är svårt att vara den man är?
- P7:** Ja, det tror jag.
- B:** Är det önskvärt?
- P7:** Ja, man ska väl försöka så långt det går, men ibland kan man ju inte vara sig själv. Ibland måste man göra det man inte vill för att det ska funka. Slutklämmen (ej bandad) Du ska vara den du är. Vi är ju uppväxt med det, kanske inte när vi var liten men i åk 6 började det. Tro på dig själv. Vi lyssnar på dig. Du ska ju redovisa. Var den du är säg vad du tycker. I skolan var det mycket så.

Du ska inte ljuga

- B:** Ärlig så långt det går, hur kan man tolka det?
- P7:** Nä, men en del saker ska man inte berätta, jag tycker i alla fall det. Man kan inte gå och vara ärlig hela tiden. En del saker ska man hålla tyst om, saker som kan skada och göra folk ledsna. Såna saker som de inte har med att göra som det är bäst att de inte vet.
- B:** Alltså, menar du att om det blir tråkiga konsekvenser så är det bäst att de inte vet?
- P7:** Ja, men man ska inte göra för många sådana där, men för att klara en annan utan att den blir ledsen så kan man göra så där. Man kan låta bli att berätta, man kan berätta halva sanningen.
- B:** Man ska vara ärlig mot sina nära och kära, hur menar de då?

P7: Man ska vara ärlig mot dem som står en närmast. Och de som står närmare kan ju ta mer än de som inte står så nära. Man kan säga mer till dom utan att de blir ledsna. Det kanske finns mer kommunikation där. Men man ska inte vara helt ärlig där heller tycker jag, men jag kan förstå att man skriver så där, det vill man ju men, det kan skada väldigt mycket att berätta allt.

B: Man ska inte ljuga, hur kan man tolka det?

P7: Ja, det betyder vad som står.

Man ska inte stjäla

B: Man ska inte stjäla jag läser upp några underrubriker: Man ska inte ta från andra, jag skulle också vilja att samhället inte bestod av inbrott och att stjäla utan att kunna ha saker i fred utan att vara rädd att någon ska ta det. Att inte ta någon kompis kille. Du ska inte vara pryltokig och ta av vänner, för då mister dom respekten för dig. Hur ska man tolka det här?

P7: Ja, man ska vara ärlig och inte ta saker.

B: Du menar man tar aldrig några saker?

P7: Det beror på, tar man en penna som ligger på ett bord när man går förbi då är det en sak. Men inbrott, det ska man inte göra.

B: Så om man ser en penna som ligger, eller ett sudd så kan man ta det?

P7: Ja, om det ligger där, man borde ju inte göra det medan man gör ju det ändå, ja tror alla har fått med sig en penna.

B: Man kanske inte tänker: Nu tar jag en penna!

P7: Nä, man gör ju inte det, utan nu lånar jag den men glömmer att lämna tillbaka den, det är en mild form av stöld tycker jag.

B: Vad är den värsta form av stöld tycker du?

P7: Att göra inbrott. Att ta någons kille, men man kan ju inte bara ta någon. Det är väl oftast inte bra i förhållandet om någon kan ta killen eller tjejen. Men som kompis ska man ju inte gå och anstränga sig för att ta ens kille eller tjej.

Du ska inte vara otrogen

B: Du ska inte vara otrogen är det många som har skrivit, här är några underrubriker: Man ska inte vara otrogen mot sin älskade. Man ska inte vara otrogen mot sin partner. Du ska icke bryta ett äktenskap - Du ska hålla vad du lovar, och tänk dig för innan du säger något.

P7: Men det beror ju på vilka gränser man har där också, det beror ju på vad man har kommit överens om i förhållandet. Om man träffas en gång i veckan och inte pratar med varandra emellan, då är det ganska fritt tycker jag.

B: Du menar om förhållandet är ganska löst, man har inte lovat någonting ...?

P7: Ja, precis då är det ju på ett annat sätt men har man sagt så här: Vi ska vara tillsammans jättelänge och då ska man vara trogen. Men det är ju också i och för sig man kan ju rå för det men jag menar om man är otrogen så kanske det inte är så bra i det förhållandet man har. Men man kan ju ha en kompis också, en som man har kompissex med, då tycker jag inte att det är lika viktigt att vara trogen.

B: Ok, men det du säger är det att, om man lovar varandra eller har sagt att det är vi som ska vara tillsammans, då ska man vara trogen?

P7: Ja, då ska man inte vara med någon annan.

B: Vad är det för skillnad?

P7: Jo, men om man bor ihop och har lovat varandra och har varit med varandra länge och så där, då är det så pass nära och mycket känslor.

B: Menar du man har tillit till varandra och respekterar varandra, då är det uteslutet med otrohet?

P7: Ja, men om det är så, så är man ju inte otrogen heller, då ska man ju vara så pass kär att man inte vill vara otrogen. Men om man vill vara otrogen så är det bättre att göra slut på det gamla först, för att sedan starta ett nytt förhållande.

Till sist frågar jag igen.....

B: Den här sammanställningen, de fem svaren, tror du att de är det viktigaste för 19-åringar ...?

P7: Ja, det tycker jag, men det är nog också att man tycker nog det där men det kan vara svårt att leva upp till det. Man vill att det ska vara så men i verkligheten blir det något annat.

B: Det är ett ideal man sätter upp här?

P7: Ja, ja, precis.

B: I verkligheten visar det sig att det inte är så enkelt?

P7: Ja, men det är det med alla regler, alla regler går inte att följa. Men man ska ju leva upp till dem, man ska ju göra vad man själv tycker.

B: Kan det då vara klokt att ha sådana här regler?

P7: Ja, då finns det ju hos en ändå, utan att man går och tänker på det hela tiden. Då kanske man inte bara går och tar en cykel. Men får man lära sig att du ska ta saker då är det ju lättare att ta. Man ska ju ha regler, men man ska ju inte gå runt och tänka på dem hela tiden ... Vad står det om det där då ... Man ska göra vad som känns bra just då, men reglerna finns ju hos en hela tiden ändå.

B: Om du skulle välja, vilken är den viktigaste då tycker du?

P7: Att man ska respektera, tycker jag. Man ska respektera andra, dom får tycka vad dom vill. Att man ska bli respekterad även om man tycker olika. Man ska försöka bli av med fördomar och förutfattade meningar. Man kan ju ha hört att någon är dum, men när man börjar prata visar det sig att den personen inte är dum! Utan jättetrevlig! Om man då inte hade pratat med den personen, då hade man ju gått och trott att den personen var dum. Men det är många som inte vågar ... det är bra att ha någon att skylla på, man behöver det ... något som inte är som man vill.

B: Någon att ha som en soptunna?

P7: Ja, något att skälla på, det var hans fel eller det är deras fel att det ser ut så här nu ...

B: Ja, det är kloka ord det här, hur skulle det vara om man hade det första här: Att man ska respektera varandra, då kanske andra godheter kunde komma av det?

P7: Ja, för om man har respekt för alla då tar man ju kontakt med alla. Om man har respekt då kanske man kan övervinna sin rädsla och ta kontakt och försöka ta reda på hur det är.